

Essi Moilanen

**SOSIAALITYÖNTEKIJÄN JA ASIAKKAAN VÄLINEN
VALTA-ASETELMA**
Kirjallisuuskatsaus

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityö / Avoin yliopisto
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2024

TIIVISTELMÄ

Essi Moilanen: Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen valta-asetelma
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityö / Avoin yliopisto
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2024

Tutkielmani käsittelee sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä valta-asetelmaa. Tutkielmassa kuvataan sosiaalityöntekijän käyttämää valtaa asiakkaan näkökulmasta sekä asiakkaan odotuksia työntekijää kohtaan. Lisäksi tutkielmassa keskitytään sosiaalityöntekijän käyttämään valtaan sekä vallan epätasapainon tasaamisen keinoihin. Tutkielman aineistona on käytetty yhdeksää kansainvälistä tutkimusartikkelia.

Tutkielman teoriaosuus avaa lukijalle sosiaalityön ja vallan käsitteitä. Teoriaosuudessa avataan myös keinoja tasapainottaa vallan epätasapainoa voimaannuttamisen keinoin. Tutkielma on kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja aineiston analyysi on toteutettu sisällönanalyysinä. Tulosten perusteella sosiaalityöntekijän käyttämä valta voidaan nähdä niin positiivisena kuin negatiivisenakin. Valta ei sinänsä ole hyvä tai huono asia, vaan se on olemassa ja sitä voidaan käyttää kumpaan tahansa suuntaan. Sosiaalityöntekijöiltä odotetaan vallan positiivista käyttöä asiakkaiden oikeuksien puolesta puhumiseen ja oikeuksien edistämiseen. Asiakkaat arvostavat asiakaskeskeistä käytäntöä ja he ovat autoritaarisia suhteita vastaan.

Tulosten mukaan sosiaalityöntekijät korostavat kykyä tietoisesti ajatella ja pohtia vallan käyttöään, sillä ammatti itsessään on voimaantumiseen perustuva auttava ammatti. Lakisääteissä sosiaalityössä on viranomaisen vastuita ja oikeus puuttua tietyissä tilanteissa jopa asiakkaiden perusoikeuksiin. Sosiaalityöntekijöiden tulee tarpeen mukaan vaihdella rooliaan asiakassuhteessa, sillä asiakassuhde saattaa muuttua vapaaehtoisesta asiakkuudesta asiakkuudeksi, joka ei ole enää omavalintainen. Sosiaalityön tavoitteena ei kuitenkaan ole toimia valta-asemalta, vaan tukea asiakasta ja vahvistaa häntä itsenäiseksi, vastuulliseksi ja toimivaksi yksilöksi. Ymmärrys asiakassuhteisiin liittyvistä asemista ja haavoittuvuuksista on tärkeää, sillä sosiaalityön asiakkaat ovat usein riippuvaisessa asemassa sosiaalipalveluista. Näiden asioiden vuoksi valta-asetelmien kriittinen tarkastelu ja siihen liittyvä ammatillinen keskustelu on tärkeää.

Avainsanat: sosiaalityö, valta, asiakassuhde, voimaantuminen

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällys

1 JOHDANTO.....	3
2. VALTA SOSIAALITYÖSSÄ.....	4
2.1 Foucault’lainen näkemys vallasta.....	4
2.2 Valta sosiaalityön asiakassuhteessa	5
2.3 Sosiaalityön vallan ja voimaantumisen puitteet.....	8
3 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN	11
3.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	11
3.2 Tutkimusmenetelmä.....	11
3.3 Aineiston keruu, valintakriteerit ja aineiston kuvaus	13
3.4 Aineiston analyysi	17
4 TULOKSET	19
4.1 Sosiaalityöntekijän valta asiakkaan näkökulmasta.....	19
4.2 Sosiaalityöntekijän valta sosiaalityöntekijän itsensä näkökulmasta	23
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	29
LÄHTEET.....	33

1 JOHDANTO

Tämän tutkielman tarkoituksena on kartoittaa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä valta-asetelmaa. Tutkielma on kuvailevana kirjallisuuskatsaus ja aineistona toimii yhdeksän kansainvälistä tutkimusartikkelia. Tutkielman tarkoituksena on tuottaa tietoa asiakkaiden kokemuksista sosiaalityön valta-asetelmista sekä asiakkaiden odotuksista työntekijää kohtaan asiakassuhteessa. Lisäksi tarkoituksena on esittää keinoja, joilla sosiaalityöntekijät käyttävät valtaansa sekä myös keinoja, joilla he pyrkivät tasaamaan vallan epätasapainoa luodakseen toimivia yhteistyösuhteita asiakkaiden kanssa.

Sosiaalityö on vaativaa asiakas- ja asiantuntijatyötä ja lainsäädäntö määrittää sosiaalityön lähtökohtia ja tavoitteita. Sosiaalityössä sosiaalityöntekijöillä on oikeus ja myös velvollisuus tarvittaessa puuttua asiakkaan elämään lainsäädännön nojalla. Sosiaalityöntekijät eivät voisi pitää asiakkaista ammatillisesti huolta, mikäli laki ei antaisi sosiaalityöntekijöille mahdollisuutta nojata työssään lain tuomiin valtuuksiin. Kuitenkin on lisäksi olemassa lainsäädäntö, joka takaa sosiaalityön asiakkaille myös oikeuden tulla kohdelluksi asianmukaisesti ja tasapuolisesti, sillä asiakassuhde voi muutoin helposti muuttua asiakkaan autonomiaa riistäväksi valtasuhteeksi. Sosiaalialan ammattilaisten rooli on toimia ensisijaisina vallankäyttäjinä suhteessa asiakkaisiinsa, sillä he tekevät päätöksiä asiakkaan elämän kannalta suurista asioista, kuten toimeentulotuesta, huostaanotosta ja niin edelleen. Lisäksi harkinnanvaraiseen tukeen tai palveluihin liittyy aina sosiaalityöntekijöiden omaa harkintavaltaa. Valta on tärkeä ilmiö nykyajan yhteiskuntateoriassa ja se on nykyajan sosiaalityön merkittävä painopiste, joka näkyy selvästi voimaannuttamisen käytännön käsitteissä. Vallan käsite on kuitenkin kiistanalainen, sillä ei ole yksimielisyyttä siitä, miten valta pitäisi ymmärtää. Tämän vuoksi valtatietoisuuteen pyrkivä sosiaalityön käytäntö sijoittuu ristiriitaisten määritelmien joukkoon, joka korostaa entisestään sosiaalityöntekijöiden tarvetta tarkastella, kuinka he käyttävät valtaa.

Tutkielma alkaa teoriaosuudella, jossa on avattu sosiaalityön valta-asetelmaa sekä sosiaalityön vallan ja voimaantumisen puitteita. Kolmannessa luvussa kerron tutkielman toteutuksesta ja neljännessä luvussa esittelen tutkielmani tulokset. Viidennessä ja viimeisessä luvussa esittelen tulosten pohjalta tekemäni johtopäätökset.

2. VALTA SOSIAALITYÖSSÄ

2.1 Foucault’lainen näkemys vallasta

Juhilan (2006, 59) mukaan toiset ovat siinä asemassa, että pystyvät luomaan sääntöjä ja rajoituksia toisten toiminnalle, mikä kuvastaa valta-asetelmaa näiden ihmisten välillä. Karim (2023, 1063–1064) kertoo tutkielmassaan, että valta on globaali ja kiistanalainen käsite, jossa käydään paljon keskustelua siitä, mihin valta viittaa ja miten se toimii. Keskustelu syntyy kahdesta erilaisesta näkökulmasta: toinen keskittyy valtaan ja toinen voimaantumiseen. Valta koostuu joukosta käsitteitä, joista jokainen edistää jotain vallan ymmärtämiseen. Siksi Karim ehdottaa, että eri vallankäsitteiden ei tarvitse olla toisiaan poissulkevia, ja akateeminen pyrkimys yksittäiseen vallanmäärittelyyn on virheellinen.

Useissa tutkimuksissa sekä aineistossani tuli ilmi Foucault’lainen näkemys vallasta. Tiisalan (2014) mukaan Foucault’n mukaan valta ei ole ainoastaan joidenkin ihmisten tai tahojen hallinnassa eikä valta toimi ainoastaan kieltämällä asioita. Tätä ajatusta vastaan Foucault esitti visionsa vallasta, mikä käsittää vallan toimintana, joka suuntautuu toisten toimintaan. Hänen mukaansa valtasuhteet ihmisten välillä ovat kaksisuuntaisia, jonka vuoksi ne muodostavat lisäksi vastarinnan mahdollisuuden. Foucault’n mukaan valta ja vapaus eivät sulje toisiaan ulos vaan valta on toimintaa, jonka ihminen valitsee useista mahdollisuuksista. Pyrkimys vapautua valtasuhteista merkitsee Foucault’n näkökulmasta joko vetäytymistä muiden ihmisten luota kokonaan tai toimintaa ainoastaan pakottamiseen perustuvissa suhteissa, joissa toisilla ei ole valinnanvapautta lainkaan. Tällä tavoin valtasuhteet muodostuvat strategisiksi peleiksi, joissa pyritään saamaan toinen ihminen toimimaan toisen ihmisen haluamalla tavalla. Foucault’n analyysit keskittyvät valtasuhteiden institutionalisoituihin muotoihin, joita ovat pitkäkestoiset strategiset käytännöt, jotka pyrkivät muokkaamaan ihmisten toimintaa erityisillä tavoilla. Foucault täsmensi myöhemmin, että hän on kiinnostunut valtasuhteiden analyysissaan siitä, kuinka ihmiset kehittyvät tietynlaisiksi subjekteiksi. Foucault’n mukaan subjekti tarkoittaa suhdetta itseensä, ja jonka avulla ihminen voi rakentua eettiseksi toimijaksi. Toiminnan tasolla vapaus muodostuu muokkaamalla normeja, joiden mukaan suhde itseensä ja toisiin muodostuu sekä lisäksi ihmisten mahdollisuutena vaikuttaa ja muuttaa heitä itseään heidän haluamallaan tavalla. (Mt.)

2.2 Valta sosiaalityön asiakassuhteessa

Valtion järjestelmät perustuvat lakeihin, joiden noudattamiseen sosiaalityöntekijät ovat sitoutuneet. Lakien kohderyhmää ovat usein asiakkaat, jotka ovat syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa. Sosiaalityöntekijät edustavat yleensä jotakin organisaatiota, jonka kautta heillä on lainsäädäntöön perustuvaa valtaa esimerkiksi tehdä arvioita ja päätöksiä liittyen asiakkaan elämään. Lait määrittävät sosiaalityön perustaa ja tavoitteita ja lisäksi lait mahdollistavat työntekijöille vallan puuttua ihmisten asioihin. Tähän asiantuntijavaltaan liittyy usein kontrollin mahdollisuus, sillä jos asiakkaan tilanne ei muutu parempaan suuntaan, on sosiaalityöntekijällä valta hyödyntää lakiin pohjautuvia tahdonvastaisia toimenpiteitä ja seuraamuksia. (Juhila 2006, 66.) Niemen (2013, 31) mukaan valta nivoutuu väistämättä aina sosiaalialan asiakkaiden toimijuuteen ja osallisuuteen. Palvelujärjestelmän asiakkaan roolia sekä mahdollistaen että rajoittaen määrittelevät valtarakenteet. Niemi kertoo, että Suomen kaltaisissa jälkimoderneissa yhteiskunnissa valtaa toteutetaan monesti hienovaraisilla keinoilla, jotka ovat usein hankalia huomata ja tiedostaa.

Useat sosiologiset valtateoriat ovat vaikuttaneet siihen, miten valtaa ymmärretään sosiaalityön kontekstissa, ja kirjoittajat ovat viitanneet erilaisiin vallan käsitteellisiin käsityksiin, jotka ovat inspiroineet heidän työtään. Esimerkiksi aiemminkin mainitsemani Foucauldianthinking on vaikuttanut sosiaalityön käsityksiin vallasta ja sen positiivisista sovelluksista. On ehdotettu, että sosiaalityöntekijöiden ei tulisi ymmärtää valtaa vain käsitteenä, vaan tärkeää on myös ymmärtää, miten sitä voidaan käyttää käytännössä. Valtasuhteita on siksi pohdittu eri tasoilla sosiaalityössä, sillä valtaa käytetään ajoittain tietoisesti ja epätietoisesti yksilöiden ja yhteisöjen sortamiseksi ja syrjimiseksi. Vallan käyttöä ei kuitenkaan pidetä pelkästään negatiivisena tai rajoittavana, sillä myönteinen ja tuottava vallankäyttö tunnustetaan myös sosiaalityön teoriassa. (Karim 2023, 1064–1065.)

Niemi (2013, 38–39) havainnoi sosiaalityöntekijän ja asiakkaan kohtaamista. Hänen mukaansa jo ennen sosiaalityöntekijän ja asiakkaan keskustelun alkamista kohtaamistilanteeseen kuuluu kontekstuaalisia ominaisuuksia, joita ovat muun muassa organisaation tehtävä ja sosiaalityöntekijän rooli organisaatiossa. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on selvittää syy asiakkaan tulolle sosiaalipalveluihin, jonka jälkeen hän hyödyntää asiakkaan vastauksien perusteella tapaustyyppiin soveltuvaa skeemaa. Tämä rakentaa tulevan kehityksen vastaavuuksiksi osasuorituksiksi, joka voi olla esimerkiksi asiakkaan kanssa tehty suunnitelma. Niemi korostaa, että sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen kohtaamistilanne on tarkoin

säädely ja jo tällaisessa kohtaamisessa on vallan elementtejä. Mikäli jäsentämistä ei tapahdusi, sosiaalityöntekijä ei pystyisi toteuttamaan työtään eikä asiakas voisi saada tarvitsemiin palveluja. On myös olemassa rajoittavia tilanteita näissä kohtaamisissa esimerkiksi silloin, kun asiakassuhteessa on tilanteita, joissa asiakkaan elämän kokonaisuuden hahmottamiselle ei jää tilaa. Tällöin saattaa olla vaarana, että asiakkaan kohtaaminen syrjäytyneenä luo hänestä jonkinlaisen ongelman kautta hahmottuvan kuvan. (Ks. myös Juhila 2006, 72.)

Juhila (2006, 72–73) kertoo teoksessaan, että lisääntynyt byrokratia tekee asioista vaikeasti hallittavia. Asiakas tarpeidensa kanssa ja sosiaalityöntekijä tarpeiden byrokraattisena käsitelijänä tarkoittaa vastakkain olevaa suhdetta. Mikäli byrokratia lisää asiakassuhteessa epäluottamusta on asiakkaan vaikea mieltää työntekijä henkilöksi, kehen voi turvautua. Byrokraattiset toimintakulttuurit saattavat myös edellyttää työntekijöiltä kontrolloivampia otteita. Konflikteja asiakastilanteessa saattaa syntyä, kun asiakkaat kyseenalaistavat yksityisyyteensä puuttumisen tai tilanteista, joissa asiakkaat kokevat, etteivät he ole saaneet palveluitaan tai etuuksiaan, mitkä he kokevat heille kuuluviksi. Tällöin työntekijät yleensä varautuvat etukäteen perustelemaan toimintaansa ulkopuolisille mahdollisissa riitatapauksissa. Juhila kertookin, että työntekijällä on tarve entistäkin selvemmin kirjata perustelut päätöksiinsä, käyttää laillisia menettelytapoja ja tehdä asiakkaalle selkeäksi hänen oikeutensa.

Pottin (2017, 26–27) mukaan voimien epätasapaino on keskeinen tekijä asiakkaan ja työntekijän välillä, ja tutkijat ovat maininneet tarpeen lisätä asiakkaan valtaa suhteissaan sosiaalityöntekijöihin olennaisena osana tuloksellisten asiakassuhteiden lisäämiseksi. Tehdäkseen työnsä hyvin sosiaalityöntekijöiden on rakennettava luottamuksellisia suhteita asiakkaiden kanssa. Pottin mukaan vallan epätasapainosta johtuvat suhdeongelmat eivät ole hyvänlaatuisia ja ne saattavat olla myös osaltaan syy siihen, miksi perhe on edelleen sosiaalipalveluiden tarpeessa. Asiakkaat voivat pelätä niin paljon jakaa tietoa, joka laukaisisi kielteisen toiminnan, että heidän todellisia tarpeitaan ei ehkä tunnisteta. Esimerkiksi vanhempi, jolla on lapsensa huoltajuus, ei todennäköisesti paljasta masennusta valtion sosiaalityöntekijälle, vaikka se voi olla syynä muihin ilmeneviin ongelmiin, koska he pelkäävät, että heidän lapsensa voidaan poistaa heidän luotaan. Joskus ensisijaiset ongelmat, kuten masennus, perheväkivalta ja päihteiden väärinkäyttö, tunnustetaan vasta myöhemmin, mikä osaltaan saattaa viivästyttää tilanteen ratkaisua. Pott ehdottaa tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijät eivät työskentelisi valtion virastossa vaan päätökset lasten sijoituksista tekisi lakimies-

tiimit. Näin sosiaalityöntekijät voisivat saavuttaa tasa-arvoisemman voimatasapainon asiakkaan kanssa, koska asiakkaat tietävät, että sosiaalityöntekijä keskittyy vain heidän etuihinsa, kuten asianajaja. Tämä yhdistettynä tietoon siitä, että nämä sosiaalityöntekijät eivät työskentelisi valtion virastossa ja heillä ei olisi valtuuksia päättää lasten sijoittamisesta, luo perustan asiakassuhteelle, jolle voisi Pottin mukaan muodostua luottamuksellinen ja avoin suhde. (Mt.)

Karim (2023, 1068–1069) esittelee tutkimuksessaan Power-informed Practice (PiP) – toimintamallin. Hänen mukaansa PiP-kehys tarjoaa analyyttisen työkalun, joka voi olla hyödyllinen sekä sosiaalityön teorian että käytännön edistämiseksi. Power-informed Practice (PiP) -kehyksessä valta ymmärretään ilmaistuna ihmisen toiminnassa ja toimimattomuudessa, joita voidaan edistää tai olla edistämättä mekanismien ja prosessien avulla. Viitekehys kuvaa tapoja, joilla valta ilmenee yksilö/henkilökohtaisella, ammatillisella/instituutionaalisella ja rakenteellisella/yhteiskunnallisella tasolla, jotta se vaikuttaisi yksilöihin rajoittavalla, tuottavalla tai rajoittavalla sekä tuottavalla tavalla samanaikaisesti. Yksilö/persoonallinen taso viittaa viitekehyksessä yksilölliseen vallankäyttöön mikrotasolla, joka on jokaisen omalla valinnalla toimiva. Ammatillinen/instituutionaalinen taso on mesotasolla ammattilaisten ja instituutioiden harjoittamaa valtaa valtion tai yhteisön niille antaman valtuutuksen perusteella. Rakenteellinen/yhteiskunnallinen makrotaso tarkoittaa vallankäyttöä, joka perustuu sosiopoliittiseen ulottuvuuteen. Erityisesti rakenteellisella/yhteiskunnallisella tasolla tarkoitetaan valtaa, jota käytetään tavoilla, jotka vaikuttavat yhteiskuntaan yleisesti tai tiettyihin yhteiskunnan ryhmiin, jotka ulottuvat yksikön ulkopuolelle. Työkaluna kehys antaa sosiaalityöntekijöille mahdollisuuden jäsentää valta-analyysiään nykypäivän sosiaalityön kaikilla osa-alueilla edistääkseen ja tukeakseen voimaantumisprosesseja. (Mt.)

Karimin (2023, 1069–1070) Pip-viitekehysten yksilöllisellä ja henkilökohtaisella tasolla valtaa ei anneta henkilölle, vaan se on olemassa, koska hän on olemassa. Yksilöllinen vallankäyttö kehysten sisällä merkitsee henkilökohtaista valtaa, jota käytetään suhteessa itseensä ja muihin. Ammatillisella ja instituutionaalisella tasolla "ammattimaisen" ja "instituutionaalisen" vallankäytön käsitteiden yhdistämistä voidaan pitää ongelmallisena termien havaitun erottuvuuden vuoksi. PiP-kehysten sisällä ammatillinen ja instituutionaalinen taso on siis yhdistetty, jotta sillä voidaan korostaa sitä, kuinka ammattilaiset ja heidän vastaavat instituutiot pystyvät käyttämään valtaansa ammatillisen asemansa perusteella. Seurauksena on, että valta tässä yhteydessä pysyy ammatillisessa hallinnassa. Ammatillinen vallankäyttö

PIP-kehiksen puitteissa viittaa ammattilaisiin ja organisaatioihin heidän takanaan, keille on annettu valtaa tavalla, jota muilla ei ole. Rakenteellinen ja yhteiskunnallinen taso yhdistetään PIP-kehiksessä valtaan, jota käytetään tavoilla, jotka voivat vaikuttaa yhteiskuntaan laajasti. Tällaisen vallan käytön voidaan katsoa johtuvan laajoista sosiaalisista ja rakenteellisista mekanismeista, jotka voivat vaikuttaa monien yksilöiden elämään yhteiskunnassa samalla tavalla. Rakenteellisella ja yhteiskunnallisella vallankäytöllä tarkoitetaan myös yhteiskunnassa olevia yleisiä sosiaalisia järjestelyjä, jotka voivat heijastua tai jatkua nykyisen kulttuurin tai olemassa olevien ja vallitsevien sosiaalisten asenteiden kautta. (Mt.)

2.3 Sosiaalityön vallan ja voimaantumisen puitteet

Juhila (2006, 72) kertoo, että sosiaalityö liittyy erottamattomasti sitoutumiseen sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, joka edellyttää, että sosiaalityöntekijät ymmärtävät, miten valtasuhteet vaikuttavat käytäntöön. Sosiaalityön paikka toimijana yhteiskunnassa on suhteessa asiakkaisiin ristiriitaisesti lisääntynyt ja myös vaikutusvaltaa heikentävä kokemus on tunnus-tettu. On tärkeää, että sosiaalityöntekijät tiedostavat vallankäytön laajemman rajoittavan vaikutuksen. Asiakkaat saattavat kokea sosiaalityöntekijät vastustajinaan esimerkiksi tilanteissa, joissa uusia yhteiskuntapoliittisia asioita laaditaan, sillä yhteiskuntapoliittiset muutokset näkyvät usein ensimmäisenä huono-osaisimpien elämässä. Sosiaalityön käytäntöjä perustellaan sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja voimaantumisen puitteissa, mikä kehottaa sosiaalityön ammattilaisia työskentelemään sortoa vastaan. Käytännöllisesti katsottuna tällaiset käsitteet eivät kuitenkaan aina kosketa toimijoita, jotka saattavat tuntea olonsa epä-mukavaksi työnsä ahdistavimmista puolista, sillä vallankäyttö on usein luonteeltaan moniselitteistä. Tämä johtuu siitä, että sosiaalityön roolissa auktoriteetti luo mahdollisuuksia vallan epätasapainoon ammattilaisten ja asiakkaiden välillä. Siksi tarvitaan kriittistä tietoisuutta, jotta sosiaalityön ammattikunta voi pyrkiä voimaannuttamaan asiakkaita. (Ks. myös Karim 2023, 1063–1066.)

Karimin (2023, 1065–1066) tutkimuksen mukaan käsitteet vaikutusmahdollisuuksista ja sortoa vastustavista käytännöistä ovat tiukasti esillä keskusteluissa siitä, kuinka sosiaalityö voi osallistua tasa-arvoisempiin ratkaisuihin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseksi. Mitä tulee yksilön sorrar kokemukseen, voimattomuuden tunne voi syntyä kolmesta toisiinsa yhteydessä olevasta lähteestä: negatiivisesta minäkuvasta, ulkoisten järjestelmien kanssa saamista kokemuksista ja persoonallisuutta heikentävistä järjestelmistä. Väitetään, että sorrar vastainen toiminta voi olla tehokasta vain, jos näitä näkökohtia hallitaan tehokkaasti.

Käsitellessään näitä tekijöitä sosiaalityöntekijöiden on tunnistettava yhteiskunnassa esiintyvät monimutkaiset valtasuhteet ja työskenneltävä niiden kanssa. Huolimatta tarpeesta hyödyntää lähestymistapaa, joka arvostaa sekä yksilöllisiä että rakenteellisia tekijöitä, pyrkimykset vaikuttaa muutokseen ovat yleensä suuntautuneet enemmän ensimmäiseen kuin jälkimmäiseen. Siksi toimiminen tavoilla, joilla edistetään yksilöiden voimaantumista sosiaalityön kontekstissa, ei ole helppoa. Sosiaalityössä, joka sisältää vallan säätelyn ja siirron, näkyy joukko rakenteita ja suhteita. Alhaalta ylöspäin suuntautuva näkemys vallasta voi hyvinkin auttaa ymmärtämään vallan ilmaisua arjen suhteiden ja tukikäytäntöjen kontekstissa. Yhä enemmän tunnustetaan, kuinka he, jotka pystyvät vaikuttamaan yhteiskuntaan, voivat vaikuttaa muutokseen useilla tasoilla. (Mt.)

McCombin (2020, 430) mukaan keskinäinen kunnioitus sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä on keino lieventää valtaeroja. Keskinäinen kunnioitus tarkoittaa eri vallan muotojen tunnistamista suhteissa, mutta myös tunnustuksen, että kaikki valta ei ole tasa-arvoista. Sosiaalityöntekijällä on valta ja vastuu tehdä päätöksiä ja toimia lain puitteissa, mutta heidän on myös kunnioitettava asiakkaan omaa henkilökohtaista valtaa tehdä omia päätöksiään. Myös Juhilan (2006, 107) mukaan mikäli sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta suunnataan enemmän neuvottelevan vallan suuntaan, se voi mahdollistaa positiivisia muutoksia asiakkaiden elämiin.

Karimin (2023, 1066–1068) mukaan voimaantuminen on monimutkainen prosessi erityisesti koska vallan peruskäsite on kiistanalainen. Hän ehdotti, että termin huolimattomasti käyttäminen saattaa hyvinkin peittää todellisuuden siitä, kuinka valtaa todellisuudessa käytetään. Siksi sosiaalityöntekijöiden on oltava tietoisia siitä, kuinka valta toimii voimaantumisen prosessien aikana, jotta voidaan varmistaa, että asiakassuhteet todella voimaannuttavat. Karim viittaa tutkimuksessaan Tew'n (2002, 2006) vaihtoehtoisen viitekehysten, joka ottaa huomioon vallan, jota ei niinkään ole sosiaalityön tutkimuksen historiassa aiemmin tutkittu. Hän tarkastelee tuottavaa ja rajoittavaa valtaa ja yhdistää tämän suojaavaan ja sortavaan voimaan, joka ilmenee yksilöllisesti tai kollektiivisesti. Viitekehys sisältää mahdolliset positiiviset ja negatiiviset vallankäytöt sekä erot valtasuhteissa, kun valtaa käytetään joko yksilöllisesti tai kollektiivisesti. Tew tunnistaa, kuinka vallankäyttö voi joissain tapauksissa olla ristiriitaista sen sortavan tai rajoittavan luonteen vuoksi, vaikka se on suojelevaa tai tuottavaa muualla. Tew puhuu siirtymisestä kahden vallan välillä eli tuottavasta rajoittavaan tai rajoittavasta tuottavaan. Siksi sovellettaessa viitekehystä sellaisenaan on mahdollista vangita rajoittava ja tuottava tehotila erikseen, mutta ei samanaikaisesti.

Juhila (2006, 76–89) kuvailee kirjassaan kumppanuussuhdetta, jossa sosiaalityöntekijä ja asiakas toimivat rinnakkain, jolloin heidän roolinsa eivät ole hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Tälle suhteelle on luonteenomaista toisen tiedot ja erot lähtökohdaksi ottava sosiaalityö, joka on osallistavaa. Tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijät pyrkivät tukemaan asiakkaiden ratkaisuja tavalla, joka mahdollistaa heille mahdollisimman täysivaltaisen osallistumisen ja näin ollen sosiaalityöntekijät käyttävät valtaansa tarkoitukseen, joka saa asiakkaat ponnistelemaan heidän oman parhaansa eteen. Juhila kertoo valtautumisesta osallistamisen välineenä, jossa on kyse vallan siirtämisestä niille, joilla sitä ei ole. Valtautumisella on niin yksilölliset kuin rakenteelliset ulottuvuutensa. Yksilöulottuvuus on oman henkilökohtaisen elämän osallisuuden vahvistumista ja rakenneulottuvuus oman elämän osallisuusmahdollisuutta heikentävää epäoikeudenmukaista puuttumista. Valtautumisessa keskeisessä roolissa ovat itse asiakkaat, joten sosiaalityöntekijöille jää tukijan ja mahdollistajan rooli, mikä tarkoittaa riittävän ohjauksen ja resurssien mahdollistamista. (Mt.)

3 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa tarkastelen sosiaalityöntekijän käyttämää valtaa asiakassuhteessa eri sosiaalityön konteksteissa.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten asiakkaan ja työntekijän välinen valta-asetelma näyttäytyy asiakkaan näkökannalta?
2. Miten asiakkaan ja työntekijän välinen valta-asetelma näyttäytyy työntekijän näkökannalta?

3.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkielmani on laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmänä käytän kirjallisuuskatsausta. Kallion (2016, 18, 20–21) mukaan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan tutkia muiden tutkijoiden alkuperäistutkimuksia, ja se toteutetaan yleensä olemassa olevan tiedon tunnistamiseksi, arvioimiseksi, tulkitsemiseksi ja yhdistämiseksi. Tarkoitus on kartoittaa etukäteen määritellyn asetelman avulla kaikki aihealueen materiaali tietokannoista ja muista lähteistä. Tutkimukselle on tunnusomaista luoda yleiskatsaus tietyistä aihepiiristä ja koota yhteen tiedosta olennaisin. Tavoitteena katsauksessa on kriittisesti tarkasteltu kokonaiskuva aihepiiristä. Tutkimus ei kohdistu tiettyyn tutkimukseen tai teoriaan, lähestymistapaan tai näkökulmaan, vaan tutkimus pohjautuu aiemmin julkaistujen tutkimusten analyysin ja analyysin pohjalta luotuun synteisiin. (Ks. myös Koivisto ja Haverinen 2006, 5; Vilka 2023, 10)

Kuten tyypillistä laadullisen yhteiskuntatieteen tutkimuksille, myöskään kirjallisuuskatsaus ei ole metodologisesti arvioituna tarkka menetelmä eli tutkimuksessa ei ole mitään yksiselitteistä tapaa tai ratkaisua onnistuneen tutkimuksen toteuttamiseksi. Lopulliset johtopäätökset ja niiden perusteleminen on tutkijan oman harkinnan varassa. Kuitenkaan edellä todettu ei tarkoita sitä, että tutkija voisi täysin vapautua oman tutkimuksensa kriittisestä arvioinnista ja tutkimuksen valintojen metodologisesta pohdinnasta. (Kallio 2016, 23, 25–27.) Myös Torraccon (2005, 360) mukaan tutkimus voidaan tehdä eri tavoin, mutta kirjoittajan odotetaan silti noudattavan hyväksytyjä käytäntöjä raportoidessaan ja esitettävän miten tutkimus on suoritettu. Hyvän tutkimuksen piirteitä ovat systemaattisesti kootut relevantit lähteet, avoimuus, riittävä laaja-alaisuus ja että tutkimus on toisen tutkijan toimesta toistettavissa. Edellä mai-

nittuja piirteitä voidaan pitää keskeisessä asemassa tutkimuksen luotettavuuden ja arvioitavuuden kannalta. (Kallio 2016, 23, 25–27.) Myös Koivisto ja Haverinen (2006, 5) toteavat, että tutkimuksen peruseriaatteita ovat kaikenkattava eksplisiittisyys ja läpinäkyvyys, joiden avulla on tarkoitus varmistaa, että lukijat näkevät, millainen prosessi johtopäätösten takana on.

Kirjallisuuskatsauksen perustyyppinä ovat systemaattinen kirjallisuuskatsaus, meta-analyysi ja kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Whitemoren ja Knafliin (2005, 547) mukaan vaikka kaikilla tarkastelumenetelmillä on yhteisiä piirteitä, jokaisella menetelmällä on erillinen tarkoitus, otantakehys, määritelmä ja analyysin tyyppi. Meta-analyysillä yhdistellään useiden primääritutkimusten todisteita käyttämällä tilastollisia menetelmiä, ja joiden avulla lisätään löydösten objektiivisuutta ja validiteettia. Primaaritutkimusten tutkimussuunnitelman ja hypoteesien tulee olla hyvin samanlaisia, ellei identtisiä. Systemaattisessa katsauksessa yhdistetään tiettyä kliinistä ongelmaa koskevien useiden tutkimusten todisteet kliinisen käytännön todistamiseksi, ja ne ovat valintamenetelmä näyttöön perustuvissa käytännön konteksteissa. Valitsin tutkielmaani kuvailevan kirjallisuuskatsauksen, joka on yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsauksen tyyleistä. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineistot ovat laaja-alaisia ja aineiston otantaa eivät rajoita menetelmälliset periaatteet. Kuvailevalle kirjallisuuskatsaukselle on tyypillistä, että tutkittavaa ilmiötä pystytään kuvailemaan laajasti ja tarvittaessa myös kategorisoimaan tutkittavan ilmiön piirteitä. (Salminen 2011, 6.)

Salminen (2011, 6) kertoo, että kuvaileva kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kahteen orientaatioon, joita ovat narratiivinen ja integroiva katsaus. Käytän tutkielmassani integroivan kirjallisuuskatsauksen menetelmää, jossa tuotetaan uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta. Torraco (2005, 356) kertoo, että integroivassa kirjallisuuskatsauksessa tarkastellaan, kritisoidaan ja yhdistellään aineistoa aiheesta integroidusti siten, että aiheeseen luodaan uusia näkökulmia. Hänen mukaansa tutkimusmuoto vaatii paljon tutkimustaitoa ja näkemystä. Tutkimuksen tekijän odotetaan tunnistavan katsaukselle sopiva aihe ja perustelevan, miksi kirjallisuuskatsaus on osuva tapa tarkastella aihetta tai ongelmaa. (Mt. 356–357.)

Tutkimus voidaan Kallion (2016, 23) mukaan jakaa yksinkertaisesti viiteen eri vaiheeseen, jotka on kaikki kyettävä toteuttamaan onnistuneesti ja joiden on oltava samassa linjassa toisten vaiheiden kanssa. Nämä vaiheet ovat: tutkimusongelman tunnistaminen, aineiston muodostaminen, aineiston analyysi, aineiston yhdistäminen ja perustelujen luominen. Edellä esitetyt vaiheet ovat todellisuudessa syklimäisessä eli kiertävässä suhteessa toi-

siinsa. Kallio myös korostaa, että karkeasti viiteen vaiheeseen jaettu tutkimusprosessi voidaan luokitella tai jakaa myös eri tavoin. Olennaisinta on lähestymistavan laadulliselle tutkimukselle ominainen kiertävä luonne. Tutkija voi siis tutkimusta tehdessään esimerkiksi synteettisestä vaiheesta palata kokoamaan lisääaineistoa tutkimukseensa. Aineiston kokoamisvaihe jatkuu siis aktiivisena lähes läpi koko tutkimusprosessin. (Mt., 23–24.) Kirjallisuuskatsauksen kirjallisuuden hakuprosessi tulee dokumentoida selkeästi menetelmäosiossa, mukaan lukien hakutermit, käytetyt tietokannat, lisähakustrategiat sekä sisällyttäminen ja pois-sulkemiskriteerit (Whittemore ja Knafel 2005, 548).

3.3 Aineiston keruu, valintakriteerit ja aineiston kuvaus

Aloitin tutkielmani teon syksyllä 2023. Alkuun mielessäni oli useampi kiinnostava aihe, mutta päädyin lopulliseen aiheeseen aiempien työkokemuksieni ja työssä kokemani perusteella. Tutkielman teon alkuvaiheessa etsin tietoa aiheesta tekemällä alkukartoitusta ja luin muiden tutkimuksia kyseisestä aiheesta. Lisäksi perehdyin aiheeseen myös hakemalla tietoa aiheesta myös sosiaalityön näkökannan ulkopuolelta. Tämän jälkeen pohdin mahdollisia tutkimuskysymyksiäni, mutta en lähtenyt niitä vielä tarkemmin rajaamaan ennen varsinaisten artikkelien valintaa. Torracon (2005, 359) mukaan tutkielman organisointi alkaa tekijän johdonmukaisella käsitteellisellä jäsentelyllä ja kirjoittajan tulee aloittaa aiheen käsitteellinen jäsentäminen työnsä varhaisessa vaiheessa, sillä tutkielman aloittaminen ilman aiheen käsitteellistä jäsentelyä aiheuttaa usein myöhemmin vaikeuksia tutkielman teossa.

Aineiston systemaattinen haku ja aineiston lopullinen valinta tapahtuivat 26.10.-4.12.2023 välisellä ajalla. Tutkielmani ideointivaiheessa hyödynsin MOT-sanakirjaa löytääkseni sopivia hakutermejä. Kuten Crisp (2015, 288) toteaa, hakustrategioissa on otettava huomioon erilaisia termejä, joita käytetään kuvaamaan samoja ilmiöitä. Aineistoa hankkiessani käytin hakusanoja *social work, power, authority, power structure, power dynamics, interaction ja interrelationship*. Aineistoa lähdin etsimään kolmesta eri tietokannasta: Andor, Applied Social Sciences Index and Abstracts (ProQuest) sekä PAIS Index (ProQuest). Kaikki artikkelit löytyivät kuitenkin lopulta Andor-tietokannasta. Huomasin kuitenkin, että Andor löysi myös hakutuloksia ProQuest-tietokannoista. Crisp (2015, 288) myös toteaa, että tyyppillisesti hakustrategia alkaa asiaankuuluvien bibliografisten tietokantojen ja hakutermin tunnistamisella. Jotkut tutkijat saattavat odottaa löytävänsä kaikki asiaankuuluvat artikkelit indeksoituina yhteen tietokantaan, sosiaalityön tutkijoita kiinnostavaa materiaalia voidaan kuitenkin

julkaista useisiin eri tieteenaloihin liittyvissä julkaisuissa. Siitä huolimatta monet tutkimukset indeksoidaan useisiin tietokantoihin, mutta ei ole harvinaista, että asiaankuuluvat tutkimukset löytyvät vain yhdestä tietystä tietokannasta. Hakiessani artikkeleita hyödynsin kaikkia hakusanoja yhdistelemällä niitä eri tavoin ja lisäksi hyödynsin Boolean operaattoria (AND, OR) eri yhdistelmien käytössä. Parhaimmat hakutulokset sain hakutermillä *"social work" AND power**.

Aineiston haun ja valinnan prosessi oli yllättävän pitkä, sillä en suoraan löytänyt tutkielmani aiheesta riittävästi tutkimuksia. Artikkeleissa oli usein tutkittu sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä vuorovaikutussuhdetta ja sen myötä löydetty yhtenä tutkimustuloksen asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen valta-asetelma. Osassa artikkeleista taas oli tutkittu valtaa sosiaalityöntekijän näkökulmasta ja toisissa taas asiakkaan näkökulmasta. Paljon löytyi myös tutkimuksia vallankäytöstä johtamiseen liittyen tai sosiaalialan oppilaitoksiin liittyen. Lisäksi tutkimukset painottuivat lastensuojelun näkökulmaan. Tavoitteeni oli kuitenkin tutkia valta-asetelmaa eri sosiaalialoilla eikä painottaa tutkimustani mihinkään tiettyyn sosiaalialan kontekstiin. Julkaisujen perusteella tutkimuskysymykseni myös muotoutuivat lopulliseen muotoonsa. Tietokantoja käyttäessäni huomioin myös, että aiheeni perusteella valituilla hakusanoilla tuloksia sain paljon, mutta vain joku tietty hakusana ilmeni tekstissä ja muut hakusanat jäivät pois. Tällaiset tutkimusartikkelit suljin pois. Crispin (2015, 290) mukaan yksi tärkeimmistä tavoista rajoittaa hakustrategioita ovat selkeät sisällyttämis- ja poissulkemiskriteerit. Suljin aineistoni ulkopuolelle myös maksulliset julkaisut ja tutkimukset, joihin minulla ei ollut käyttö lupaa tai koko artikkeli ei ollut saatavilla. Valitsin myös hakuvaiheessa vain vertaisarvioidut julkaisut ja rajasin aihealueeksi sosiaalityön. Haun ulkopuolelle rajasin myös kirjallisuuskatsaukset sekä rajasin tulokset englanninkielisiin julkaisuihin. Aineistoa hakiesani rajasin aluksi tulosten julkaisuajan alkavaksi 2013 vuodelta, jotta julkaisut olisivat maksimissaan 10 vuotta vanhoja. Tarkemmat sisäänotto- ja poissulkukriteerit on esitetty alla olevassa taulukossa (Taulukko 1.).

Taulukko 1. Aineiston sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Vertaisarvioitu tutkimusartikkeli	Ei vertaisarvioitu tutkimusartikkeli
Artikkeli saatavilla ilmaiseksi	Maksullinen artikkeli
Englanninkielinen artikkeli	Muu kuin englanninkielinen artikkeli
Julkaistu vuonna 2013 tai sen jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2013
Kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen tutkimus	Kirjallisuuskatsaus
Tutkii valtaa asiakkaan ja työntekijän välillä	Tutkii valtaa jollain muulla tapaa
Sosiaalityön näkökulma	Jokin muu näkökulma
Julkaistu 2013 tai sen jälkeen	Julkaistu ennen vuotta 2013

Lopullinen aineistoni koostuu yhdeksästä kansainvälisestä vertaisarvioidusta tutkimusartikkelista. Lopulta valitsin yhden artikkelin poissulkukriteerieni ulkopuolelta eli artikkeli oli vanhempi kuin muut. Tätä perustelen sillä, että minulla ei ennen tätä ollut lainkaan artikkelia päihde-, mielenterveys ja asunnottomuuden kontekstista sekä koin artikkelin tutkimustulokset mielenkiintoisiksi tutkimuskysymyksen kannalta. Kaikki valikoidut artikkelit ovat kvalitatiivisia tutkimuksia ja yksi artikkeli on tapaustutkimus, joka on peräisin kvalitatiivisesta tutkimuksesta (Nissen & Engen 2021). Artikkelit painottuvat lastensuojelun kontekstiin (Engen 2023, McGregora, Devaneya & Moran 2021, Saar-Heiman 2023, Nissen & Engen 2021, Kallas ym. 2022 sekä Oliver & Charles 2015). Lisäksi artikkeleita on vammaistyön kontekstista yksi (Cohen & Mosek (2019), yksi artikkeli on mielenterveys-, päihde- ja asunnottomuuden kontekstista (Cohen 1998) ja vielä yksi artikkeli, joka käsitteli seitsemää eri sosiaalialan kontekstia (Hood ym. 2019). Tutkimusaineistosta kaksi on kerätty Tanskassa, kaksi Israelissa, yksi Kanadassa, yksi Yhdysvalloissa, yksi Iso-Britanniassa ja yksi Irlannissa. Artikkeleista viisi käsittelee ammattilaisten käsityksiä vallasta, yksi artikkeli käsittelee pelkästään asiakkaiden käsityksiä vallasta ja kolme tutkimusta käsittelee työntekijöiden sekä asiakkaiden käsityksiä vallasta heidän välillään. Alla olevassa taulukossa on avattu tarkemmin aineistoon valikoituneiden tutkimusartikkeleiden tietoja (Taulukko 2.). Lisäksi käytetyt aineistoartikkelit löytyvät lähdeluettelosta tähdellä (*) merkittynä.

Taulukko 2. Tutkielman aineisto.

	Tutkimuksen tekijä(t), nimi ja julkaisutiedot	Tutkimuksen tarkoitus	Menetelmä ja kohderyhmä	Keskeisimmät tutkimustulokset
1.	Hood, R., Brent, M., Abbott, S., Sartori, D. (2019) A Study of Practitioner–Service User Relationships in Social Work. <i>British Journal of Social Work</i> 49, 787–805.	Tutkia sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaisia rakenteita heidän suhteistaan asiakkaiden kanssa ja selvittää, miten nämä rakenteet erosivat rooleista ja ympäristöistä.	Kvalitatiivinen tutkimus. Puolistrukturoitu haastattelu, 25 sosiaalityöntekijää seitsemästä eri sosiaalialan kontekstista. Iso-Britannia.	Syntyi 25 ylivoimaista rakennetta kymmenen ydinteeman sisällä, jotka heijastivat toimijoiden kokemuksia ihmissuhteista, niiden systeemistä kontekstia sekä vallan ja yhteistyön dynamiikasta.
2.	Engen, M. (2023) Solidary authority – conceptualising relations of care in statutory social work with vulnerable children and families. <i>European journal of social work</i> , VOL. 26, NO. 2, 298–309.	Tutkia, kuinka sosiaalityöntekijät käyttävät valtaansa lasten ja perheiden suhteen Tanskan lastensuojelupalveluissa.	Kvalitatiivinen tutkimus. Kahden kunnan lapsi- ja perheosaston etnografinen kenttätutkimus Kenttätöitä tehtiin 2–3 kuukauden ajan kussakin kunnassa. Tutkimusryhmä seurasi sosiaalityöntekijöitä heidän työssään, lisäksi kummasakin kunnassa tehtiin kaksi fokusryhmähaastattelua 3–6 sosiaalityöntekijän kanssa ja neljä haastattelua ryhmänjohtajien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa pareittain. Tanska.	Artikkelissa on tunnistettu kolme auktoriteetti- ja hoitokäytäntöä haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja perheisiin: tunnistamisesta riippuvaiset hoitokäytännöt, autoritaariset käytännöt ja solidaarisen auktoriteetin käytännöt. Nämä käytännöt muodostavat erilaisia hoito- ja solidaarisuusorganisaatioita muuttuvassa valtion kontekstissa.
3.	Cohen, M.B. (1998) Perceptions of power in client/worker relationships. <i>Families in Society; Milwaukee Vol. 79, Iss. 4, 433-442.</i>	Tutkia sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden käsityksiä vallasta asiakkaan/työntekijän suhteissa.	Kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimus tehtiin voittoa tavoittelemattomassa virastossa, joiden asiakkailta on mielenterveys-, päihde- ja asunnottomuushistoria. Haastatteluja tehtiin asukkaiden ja henkilökunnan kanssa viidessä asuinympäristössä. Kaksikymmentäneljä asiakasta ja kaksikymmentäkolme sosiaalityöntekijää (ml. kaksi harjoittelijaa). Yhdysvallat.	Monet työntekijät ja asiakkaat havaitsivat vallan epätasapainon. Asiakkaat arvostivat työntekijöiden harjoittamaa asiakaskeskeistä käytäntöä ja he olivat selkeitä vastenmielisyydestään autoritaarisia suhteita kohtaan. Ohjelman luonteen ja asukkaiden asunnottomuuden vuoksi henkilöstön valta pidättää resursseja oli voimakas.
4.	Cohen, A & Mosek, A. (2019) “Power together”: Professionals and parents of children with disabilities creating productive partnerships. <i>Child & family social work, Vol.24 (4), p.565–573.</i>	Valta ja auktoriteetti vanhempien ja ammattilaisten välisissä suhteissa on osoitettu olevan suuri haaste luotaessa onnistunutta kumppanuutta vammaisten lasten hoidossa. Tutkimuksessa selvitettiin osallistujien kokemuksia, jotta löydetään yhteistyötä helpottavia ja vaikeuttavia tekijöitä.	Kvalitatiivinen tutkimus. Tiedot kerättiin kolmesta työpajasta, joihin osallistui 22 vammaisten lasten vanhempaa ja 24 ammattilaista (suurin osa heistä on sosiaalityöntekijöitä). Käytettiin tulkitsevaa fenomenologista analyysiä osallistujien kokemusten selvittämiseen. Israel.	Vanhemmat ja ammattilaiset yhdistivät voimansa luodakseen tuloksellisen yhteistyösuhteen hyödyntämällä valtaa yhdessä. Tämä edellytti osallistujien olevan tietoisia, empaattisia ja kunnioittavia toistensa tarpeita ja rajoituksia kohtaan. Tärkeää oli myös tiedostaa ja tunnustaa kokemuksellisen ja ammatillisen tiedon panos ja tehdä yhteistyötä byrokraattisten palvelujärjestelmien parantamiseksi.
5.	McGregora, C., Devaney, C., Moran, L. (2021) A Critical Overview of the Significance of Power and Power Relations in Practice with Children in Foster Care: Evidence from an Irish Study. <i>Child care in practice : Northern Ireland journal of multi-disciplinary child care practice, Vol.27 (1), p.4-18.</i>	Selvittää, miten nuoret, heidän sijaisvanhemmat ja heidän alkuperävanhempansa olivat mieltä pysyvyydestä ja vakaudesta ja miten näitä voitaisiin edistää lasten kannalta. Valta ja valtasuhteet esiintyivät merkittävästi haastatteluiden tarinoissa.	Kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimukseen sisältyi 27 lapsen, nuoren, vanhemman ja sijaishoitajan elämäkertahaastattelut. Sekamenetelmätutkimus, jonka tuloksena tuotettiin kirjallisuuskatsaus, tiivistelmä kirjallisuuskatsauksesta, kvalitatiivinen tutkimusraportti sekä käytännön opas. Irlanti.	Tutkimuksessa todettiin, että valta ja valtasuhteet esiintyivät merkittävästi haastateltujen tarinoissa. Saadaksenne vanhemman äänen huostaanotetuille lapsille ja heidän perheilleen (alkuperäis- ja sijaisperheille), avoimempi ja selkeämpi sitoutuminen vallan ja valtasuhteiden luonteeseen ja sen vaikutuksiin ihmissuhteissa, viestinnässä ja nuorten tukemisessa on välttämätöntä.
6.	Saar-Heiman, Y. (2023) Power with and power over: Social workers’ reflections on their use of power when talking with parents about child welfare concerns. <i>Children and youth services review, Vol.145, p.106776, Article 106776.</i>	Tutkia, miten sosiaalityöntekijät näkevät vallankäyttönsä, kun he keskustelevat lasten hyvinvointiin liittyvistä huolenaiheista vanhempien kanssa.	Kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimus koostui 20 syvällisestä puolistrukturoidusta haastattelusta sosiaalityön ammattilaisten kanssa, jotka osallistuivat israelilaiseen lastensuojelun interventio ohjelmaan lasten perheille, joilla on todettu olevan suuri riski kokea lasten pahoinpitelyä. Israel.	Analyysi paljasti strategiat, joita sosiaalityöntekijät käyttivät puhuessaan vanhempien kanssa lasten hyvinvointiin liittyvistä huolenaiheista, ja osoittivat, kuinka erityiset käytännöt ja taidot sekä perustelut sanelevat heidän käyttämänsä vallan muodon. Samanlaiset taidot ja käytännöt voivat saada aikaan erilaisia vallankäyttötapoja, joka korostaa monimutkaisuutta tarjota eri käytäntöjä, jotka johtavat positiiviseen vallankäyttöön.

7.	<p>Nissen, M.A. & Engen, M. (2021) Power and Care in Statutory Social Work with Vulnerable Families. <i>Ethics and social welfare, Vol.15 (3), p.279–293.</i></p>	<p>Tutkia kuinka etiikka voi olla merkityksellistä sellaisessa kontekstissa, joka on upotettu valtasuhteisiin. Halutaan edistää tehokkaampien ihmissuhteiden ja hoitokäytäntöjen kehittämistä sellaisissa interventioissa ja niiden ympärillä, joihin liittyy valtion valtaa, hallintoa ja syrjäytyneiden perheiden sosiaalista valvontaa.</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimus. Tapaus-tutkimus empiirisestä ja kriittisestä tutkimuksesta ”Ceciliasta ja hänen lapsestaan”, joka on peräisin kvalitatiivisesta tutkimuksesta ja perustuu Cecilian ja hänen sosiaalityöntekijänsä haastatteluihin. Tutkimus sisälsi osallistuvan havainnoinnin ja laadullisen haastattelun 45 henkilön kanssa kahdelta sosiaalityötä tekevältä osastolta. Tanska.</p>	<p>Perheet ovat riippuvaisia hoidosta, ei vain vanhemmuuden puutteen vuoksi, vaan myös hierarkian, herruuden, leimautumisen ja sosiaalisen kärsimyksen vuoksi, joka saattaa lopulta jakaantua lapselle. Analyysi havainnollistaa, kuinka sosiaalityön valta kietoutuu monimutkaiisiin suhteiden muutosprosesseihin ja tutkimus ehdottaa empiirisesti ja käytännössä herkkää lähestymistapaa vallan ja huolenpidon ymmärtämiseen.</p>
8.	<p>Kallas, K., Toros, K., Falch-Eriksen, A. (2022) Building a collaborative relationship with an involuntary parent in child protective services. <i>Social Work, Vol.58 (2), p.158–173.</i></p>	<p>Tutkia lastensuojelutyöntekijöiden käsityksiä ja kokemuksia yhteistyön rakentamisesta vastustavien vanhempien kanssa lastensuojelussa.</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimus. Kokemukselostuksia kerättiin syvällisillä puolistrukturoiduilla asiantuntija-haastatteluilta, kuusi lastensuojelutyöntekijää haastateltiin. Viro.</p>	<p>Tulokset osoittavat, että vastustavien vanhempien rohkaisemiseksi osallistumiseen oli ratkaisevan tärkeää saada selville, mikä herätti heidän vastarintaansa. Vallan epätasaisen jakautumisen vähentämiseksi vanhempi tunnustettiin tasarvoiseksi kumppaniksi ja negatiiviset tunteet validoitiin ja ymmärrettiin normaalina reaktiona puuttumiseen.</p>
9.	<p>Oliver, C. & Charles, G. (2016) Enacting Firm, Fair and Friendly Practice: A Model for Strengths-Based Child Protection Relationships? <i>The British journal of social work, Vol.46 (4), p.1009–1026.</i></p>	<p>Tarjoaa käsityksen siitä, mitä suuren kanadalaisen lastensuojeluviraston etulinjan työntekijät kokivat vahvuuksiin perustuvan käytännön tarkoittavan työntekijä – asiakassuhteille.</p>	<p>Kvalitatiivinen tutkimus. Artikkeleissa kuvataan pragmaattisten sekamenetelmien tutkimuksen haastatteluvaihetta, joka alkoi verkkokyselyllä ja jota seurasi lastensuojelutyöntekijöiden syvähaastattelu. Kahdenkymmenen neljän ammatinharjoittajan haastattelut analysoitiin tulkitsevan kuvaustavan avulla. Kanada.</p>	<p>Ammatinharjoittajat kuvailivat navigoivansa jatkuvasti muuttuvassa yhteistyön ja määräysten tasapainossa asiakkaidensa kanssa. Tärkeä osa vahvuuksien näkökulman muuntamista lastensuojelutyöhön on tehdä selväksi, että sosiaalityöntekijän voima voi olla sekä tuottavaa että sortavaa, ja vahvuuksiin perustuva lastensuojelu edellyttää, että sekä asiakas- että työntekijävoimaa tuetaan.</p>

3.4 Aineiston analyysi

Torracon (2005, 361) mukaan kirjallisuuden kriittiseen analyysiin kuuluu aiheen pääideoiden ja suhteiden huolellinen tutkiminen. Whitemore ja Knafl (2005, 550) kertovat, että tietojen analysointi tutkimuskatsauksissa edellyttää, että primäärilähteistä peräisin olevat tiedot järjestetään, koodataan, luokitellaan ja tiivistetään yhtenäiseksi ja integroiduksi johtopäätökseksi tutkimusongelmasta. Tietojen analysointivaiheen tavoitteena on primäärilähteiden perusteellinen ja puolueeton tulkinta sekä todisteiden innovatiivinen synteesi.

Tutkielmani analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Laadullinen sisällönanalyysi on yksi suosituimmista analyysimenetelmistä. Analyysimenetelmä sopii haastatteluaineistojen lisäksi muiden erityyppisten materiaalien analysoimiseen. Menetelmän avulla on mahdollista analysoida materiaalia, joka voidaan dokumentoida kirjalliseen muotoon. Tämä mahdollistaa systemaattisen, luotettavan, toistettavissa olevan ja objektiivisen aineiston analyysin. Aineistolähtöisessä analyysissä pyritään tuomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus esille. Aikaisemmilla tutkimuksilla tai teorioilla aiheesta ei tulisi olla vaikutusta lopullisen analyysin tai analyysin lopputulokseen, koska analyysin oletetaan olevaan aineistolähtöistä. Tutkimuksessa esitetty teoria koskee vain analyysin toteuttamista. (Tuomi & Sarajarvi 2018, 78–82.)

Sisällönanalyysi koostuu kolmesta eri vaiheesta, jotka ovat analyysin suunnitelma, organisointi ja yhteenveto. Ensimmäiseksi tiedot järjestellään tutkittavaan muotoon ja tätä vaihetta ohjaavat tutkimuksen tutkimustehtävä ja aineiston laatu. Tässä vaiheessa aineistosta myös karsitaan epäolennaiset asiat ulkopuolelle ja aineistosta etsitään tutkimustehtävää kuvaavia ilmaisuja. Toisessa vaiheessa edetään aineistoista löytyneistä ja tutkimuskysymysten kannalta olennaisista havainnoista tutkimuksen tuloksiin. Tässä vaiheessa samaa ilmiötä kuvaavat pelkistetyt ilmaukset yhdistetään omiin ryhmiin. Aineistosta ryhmitellään samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet ja yhdistellään eri luokkiin, jotka nimetään luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokkien laatiminen on sisällönanalyysin ydin ja analyysin lopputuloksena on yleensä luokat tai kategoriat, jotka kuvaavat tarkastelun kohteena olevaa ilmiötä ja aihetta. Tässä vaiheessa aineisto myös tiivistyy ja luodaan pohjaa tutkimuksen perusrakenteelle sekä alustavalle kuvaukselle tutkittavasta aiheesta. Viimeisessä vaiheessa analyysi ja tulokset kuvataan ja havainnollistetaan raportoiden. Aineistoa käsitteellistetään eli jaotellaan tutkimuksen osalta merkittävä tieto ja tiedon perusteella muodostetaan erilaisia teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 90–94; Vilkkä 2005, 70–71.)

Aloitin tutkielmani aineiston analyysin lukemalla läpi ja kääntämällä englannista suomenkieliseksi kaikki tutkimusartikkelit. Toisella kierroksella kirjoitin kaikista artikkeleista tutkimustulokset tiivistetyksi ylös ja tein tuloksista taulukon (Taulukko 2.). Seuraavassa vaiheessa hyödynsin Tuomen ja Sarajärvenkin (2018, 91–92) mainitsevaa aineistolähteiseen sisällönanalyysin sisältyvää aineiston pelkistämistä ja samaa ilmiötä kuvaavien ilmauksien yhdistämistä omiin ryhmiin, sillä kolmannella lukukerralla aloin kerätä tutkimustuloksia kahteen eri teemaan, jotka pohjautuivat tutkimuskysymyksiini. Nämä kaksi teemaa nimesin: millaisena sosiaalityöntekijän valta näyttäytyy aineistossa asiakkaan näkökulmasta ja millaisena sosiaalityöntekijän valta näyttäytyy aineistossa sosiaalityöntekijän itsensä näkökulmasta. Kirjoittaessani tutkimustuloksia näiden kahden pääteeman alle, niiden alle alkoi muodostua neljä alateemaa: 1) asiakkaiden kokemukset sosiaalityöntekijän vallan käytöstä 2) asiakkaiden odotukset työntekijää kohtaan 3) konkreettiset tavat, joilla sosiaalityöntekijät käyttävät valtaa sekä 4) sosiaalityöntekijän asema suhteessa asiakkaaseen.

4 TULOKSET

Asiakkaan päätyminen sosiaalipalveluihin voi olla heille emotionaalisesti stressaavaa ja tähän saattaa liittyä häpeän, epäluottamuksen ja turhautumisen tunteita. Asiakkaat voivat tuntea olonsa voimattomiksi joutuessaan kohtaamaan työntekijöitä, jotka ovat todellisuudessa sosiaalisesti, aineellisesti ja psykologisesti täysin eri tilassa heidän kanssaan. Tämän eron ymmärtämättä jättäminen ja siihen vastaamatta jättäminen voivat haitata normalisoitua valtaa, yhteistyötä ja rajoittaa yhteistyön mahdollisuuksia. Sosiaalityöntekijöillä on lain mukaan oikeus ja myös velvollisuus tarvittaessa puuttua asiakkaan elämään. Tällaiset asiakastilanteet voivat tuoda autoritaarisen valvonnan elementtejä suhteisiin. Sosiaalityön tavoitteena ei ole toimia valta-asemalta, vaan tukea asiakasta ja vahvistaa häntä itsenäiseksi, vastuulliseksi ja toimivaksi yksilöksi. Valta-asetelmaa esiintyy kuitenkin yleensä automaattisesti sosiaalityössä asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä, minkä vuoksi sosiaalityöntekijät pyrkivät usein tasaamaan vallan epätasapainoa luodakseen toimivan ja tuloksellisen asiakassuhteen vallan sortavan luonteen vuoksi. Tässä luvussa käsittelen tarkemmin saamiani tuloksia asettamieni tutkimuskysymysten perusteella. Aloitan tarkastelemalla, miten sosiaalityöntekijän valta näyttäytyy aineistossa asiakkaan näkökulmasta, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan, miten sosiaalityöntekijän valta näyttäytyy aineistossa sosiaalityöntekijän itsensä näkökulmasta.

4.1 Sosiaalityöntekijän valta asiakkaan näkökulmasta

Asiakkaiden kokemukset sosiaalityöntekijän vallan käytöstä

Tarkastelun kohteena olevasta aineistosta näkyy, että osa tutkimukseen osallistuneista asiakkaista kuvaili autoritaarisia suhteita, joihin he olivat joutuneet aiemmin. Asiakkaat eivät ilmaisseet halua tämän kaltaiselle valtajärjestelylle. Cohenin (1998) tutkimuksen mukaan valtaerot, jotka johtuvat tärkeiden resurssien myöntämisestä, voivat tuoda autoritaarisen valvonnan elementtejä suhteisiin. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tilannetta, jossa asiakas on selkeästi riippuvainen palvelusta, kuten asumiseen liittyvästä tuesta. Tässä kyseisessä Cohenin tutkimuksessa osallistujat olivat pitkäaikaisasunnottomia ja sen myötä erittäin riippuvaisessa suhteessa sosiaalityöntekijöihinsä. Jotkut asiakkaista ilmaisivat tyytymättömyytensä vallan epätasapainoon suhteissaan sosiaalityöntekijöihin, toiset ajattelivat sen olevan heidän parhaakseen, kun taas toiset hylkäsivät voimaerojen olemassaolon.

Cohenin (1998) tutkimuksen mukaan suunnitelmien ja tavoitteiden asettamisen suhteen asiakkaat ovat kokeneet eroja. Osan tutkimukseen osallistuneiden asiakkaiden mielestä päätökset ja tavoitteet ovat heidän omiaan, kun taas osa asiakkaista koki, että tavoitteet asetetaan yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa ja jotkut taas kuvasivat tavoitteiden asettamisprosessia, joka ylitti yhteistyön ja jossa asiakkaat halusivat luottaa sosiaalityöntekijöidensä asiantuntemukseen. Osa asiakkaista tunnisti, että suunnitelmat ja tavoitteiden asettaminen eivät olleet tehty heitä varten, vaan lomakkeet olivat jäykkiä ja tehty mahdollisesti sosiaalityöntekijän organisaatiota varten. Nämä asiakkaat kokivat, että heillä oli rajoitetusti, jos ollenkaan, valtaa omien tavoitteidensa asettamiseen. Huolimatta asiakkaiden huomattavista vaihteluista heidän käsityksissään, tutkimukseen osallistuneet asiakkaat olivat selkeitä siitä, että he halusivat osallistua suunnitelmiin tai päätöksiin, joilla on vaikutusta heidän elämänsä. Myös McGregoran (2021) ja kumppaneiden tutkimuksessa asiakkaana olleet nuoret puhuivat siitä, ettei heillä ole paljonkaan tietoa heidän elämästään ja heitä häiritsee se, että he eivät tiedä paikkaansa tai missä he tulevat olemaan tulevaisuudessa. He kokivat, että joku muu tekee päätökset heidän puolestaan. Myös sosiaalityöntekijöiden tiedottamisen puutetta korostettiin McGregoran ja kumppaneiden tutkimuksessa monen tutkimukseen osallistuneen asiakkaan toimesta.

McGregoran (2021) ja kumppaneiden tutkimuksessa asiakkaat kokivat, että heillä ei ole sananvaltaa asioihin ja vaikka he olivat eri mieltä työntekijän kanssa, heidän tuli työskennellä heidän mukaansa. Tämä herätti asiakkaissa ärsytystä ja he kokivat, että sosiaalityöntekijät olivat vihamielisiä heitä kohtaan. Heidän mukaansa sosiaalityöntekijöillä oli myös paljon valtaa, ja he kokivat tätä niin kirjeissä, sähköposteissa, puheluissa kuin tapaamisissakin. Valtapuhe yhdistettiin usein puheeseen auktoriteetista ja luottamuksesta. Asiakkaiden mielipiteissä oli vaihtelevuutta, sillä osan mielestä kannattaa luottaa omaan sosiaalityöntekijäänsä ja osa asiakkaista kertoi, etteivät luota heihin, sillä heillä on valtaa. Tämä selittyy osaksi sillä, että osa sosiaalityöntekijöistä koettiin eri tavalla kuin toiset, sillä asiakkaiden mielestä on paljon kiinni työntekijästä, millaiseksi asiakassuhde muotoutuu. McGregoran ja kumppaneiden mukaan sosiaalityöntekijän sanomisilla voi olla paljon merkityksiä asiakkaiden kokemana. Kielen ja sanojen vahinko ja voima puhuttelivat monissa asiakkaiden kokemuksissa McGregoran ja kumppaneiden tutkimuksessa.

McGregoran ym. (2021) mukaan vallan ja valtasuhteiden monimutkaisuus on monisuuntaista ja epälineaarista. Valta ei sinänsä ole hyvä tai huono asia, vaan se on olemassa ja sitä voidaan käyttää kumpaan tahansa suuntaan. Toisaalta vallan positiivinen puoli näkyi

myös asiakkaiden kokemuksissa valtasuhteista. McGregoran ja kumppaneiden tutkimuksessa asiakkaat muun muassa kokivat myös, että sosiaalityöntekijät käyttävät valtaansa edistääkseen asiakkaiden asioita ja etujen saamista. Tässä myös korostui sosiaalityöntekijän saatavuus ja neuvonanto, kun sille on tarvetta.

Kallaksen ja kumppaneiden (2022) tutkimuksen mukaan asiakkaat saattavat reagoida sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen epätasa-arvoiseen voimatasapainoon vihalla, noudattamatta jättämisellä tai aggressiolla. Tutkimuksen perusteella asiakkaiden taitojen ja oman elämänsä asiantuntijana tunnustamista pidettiin keinona rakentaa yhteistyötä asiakkaiden kanssa, sillä asiakas, joka kokee vain vähän tunnustusta, reagoi ensisijaisesti häpeään, vihan ja pettymyksen tunteella. Tutkimuksen mukaan vastustaminen on seurausta alhaisesta itsetuottamuksesta ja tunteesta, ettei heillä ole valtaa omaan elämäänsä. Tutkimuksen mukaan asiakkaiden taitojen tunnustaminen voi lisätä tätä itsetuottamusta. Tässä tutkimuksessa tunnustus perustui asiakkaiden itsetuottamuksen ja itsekunnioituksen tasoon suhteessa vanhemmuuteen, yhteistyöhalukkuuteen, vastuun ottamiseen ja päätöksentekoon. Tunnustus liittyy vahvuuksien näkökulmaan, puitteisiin, joiden avulla voidaan tarkastella ja ymmärtää jokaisen yksilön, perheen ja yhteisön potentiaali muuttamalla heidän vahvuutensa positiivisen muutoksen resurssiksi.

Asiakkaiden odotukset työntekijää kohtaan

Tarkastelun kohteena olevasta aineistosta näkyy, että asiakkaat suosivat asiakassuhteessa mentorointisuhdetta sosiaalityöntekijöihinsä. Cohenin (1998) tutkimuksessa monet asiakkaat havaitsivat vallan epätasapainon. Asiakkaat arvostivat sosiaalityöntekijöiden harjoittamaa asiakaskeskeistä käytäntöä ja he olivat selkeitä vastenmielisyydestään autoritaarisia suhteita kohtaan. Ohjelman luonteen ja asukkaiden asunnottomuuden vuoksi sosiaalityöntekijöiden valta pidättää resursseja oli voimakas. Cohen kuvailee tutkimuksessaan mentorointisuhteena suhdetta, jolle on ominaista molemminpuolisesti sovittu epätasa-arvo. Tässä suhteessa asiakas antaa sosiaalityöntekijälle valtuudet tehdä päätöksiä elämästään, mikä osoittaa merkittävää luottamusta suhteessa. Mentorin asema taas on välittää asiakkaalle tietoa, viisautta ja oivalluksia. Mentori on opettaja, opas tai roolimalli.

Kumppanuussuhteita korostettiin asiakkaiden keskuudessa. Kumppanuus merkitsee Cohenin (1998) tutkimuksessa vallan tasapuolista jakamista. Sosiaalityöntekijää kuvaillaan avustajaksi, jolla on erityisiä taitoja ja tietoja, joita käytetään asiakkaan puolesta ja hänen pyynn-

nöstään asiakkaan tavoitteiden saavuttamiseksi. Cohenin tutkimuksen mukaan kumppanuuden ja mentoroinnin välinen ero voi olla hienovarainen. Yksi ero kumppanuus- ja mentorointisuhteiden välillä heijastuu termeissä asiakaskeskeinen ja asiakasohjattu. Mentorointisuhteet ovat asiakaskeskeisiä, ja niissä sosiaalityöntekijät käyttävät asiantuntemustaan ja taitojaan tarjotakseen asiakkaille neuvoja ja ohjausta. Mentorointi merkitsee asiakkaille vähemmän määräävää roolia, jossa sosiaalityöntekijät toimivat sen mukaisesti, minkä he uskovat olevan asiakkaiden edun mukaista. Mentorointi merkitsee asiakkaan suostumusta vallan epätasapainoon, toisin kuin autoritaarisissa suhteissa, joissa sosiaalityöntekijöiden auktoriteetti asetetaan. Cohenin tutkimuksessa asiakkaat suosivat kumppanuussuhteita työntekijöiden kanssa.

Cohenin ja Mosekin (2019) tutkimuksen mukaan vanhemmat ja sosiaalityöntekijät yhdistivät voimansa luodakseen tuloksellisen yhteistyösuhteen hyödyntämällä valtaa yhdessä. Tämä edellytti osallistujien olevan tietoisia, empaattisia ja kunnioittavia toistensa tarpeita ja rajoituksia kohtaan. Tärkeää oli myös tiedostaa ja tunnustaa kokemuksellisen ja ammatillisen tiedon panos ja tehdä yhteistyötä byrokraattisten palvelujärjestelmien parantamiseksi. Cohenin ja Mosekin tutkimukseen osallistuneet asiakkaat nimesivät luottamuksen yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä kumppanuudessaan sosiaalityöntekijöiden kanssa. Asiakkaat arvostivat lisäksi hyvää viestintää, ammatillista osaamista, kunnioitusta, sitoutumista työskentelyyn sekä tasa-arvoa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä. Lisäksi he odottivat sosiaalityöntekijöiltä tunnustusta heidän omasta tietämyksestään. Tutkimuksen mukaan asiakkaat odottivat sosiaalityöntekijöiltä myös pyrkimystä työskennellä asiakkaan hyväksi, mikä tarkoittaa muun muassa sitä, että sosiaalityöntekijöiltä odotettiin pyrkimystä vaikuttaa parantaakseen palvelujärjestelmiä. Tämä sen vuoksi, että tuloksellisten ratkaisujen ongelmat juontavat usein juurensa liian byrokraattisista toimintakulttuureista, jotka eivät sovi yhteen asiakkaiden palvelutarpeiden kanssa. Cohenin ja Mosekin mukaan ero vallan ja auktoriteetin välillä on suuri este onnistuneiden kumppanuuksien kehittämiseksi. Valtaerot liittyvät esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ja vanhempien erilaisiin hierarkkisiin valta-asemiin suhteessa lapseen. Sosiaalityöntekijöitä asiantuntijoina pidetään vahvoina, kun taas vanhemmat huoltajina tuntevat olonsa usein voimattomiksi.

Asiakkaat korostivat kommunikoinnin, sitoutumisen, kunnioituksen ja luottamuksen tärkeyttä onnistuneiden kumppanuuksien perustana. Luottamuksellinen suhde kehittyi Cohenin ja Mosekin (2019) tutkimuksen mukaan lämmön, ystävällisyyden ja huumorin kautta sekä välittämällä myötätuntoa, empatiaa ja kunnioitusta. Lisäksi tutkimuksessa korostettiin, että

kulttuurisesti ja kielellisesti monimuotoisten perheiden kanssa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden on oltava kulttuurisesti päteviä. Myös McGregoran ym. (2019) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiltä odotettiin valtuuksien positiivista käyttöä asiakkaiden oikeuksien puolesta puhumiseen ja oikeuksien edistämiseen. Sosiaalityöntekijöiltä myös odotettiin, että he kuuntelisivat asiakkaidensa kokemuksia huolellisesti, kunnioittavasti ja tarkkaavaisesti. McGregoran ja kumppaneiden tutkimuksessa todettiin, että valta ja valtasuhteet esiintyivät merkittävästi haastateltujen tarinoissa. Tutkimuksen mukaan, jotta saataisiin vahvempi ääni asiakkaille, on välttämätöntä tarkastella avoimempien ja selkeämpien valtasuhteiden luonnetta ja valtasuhteiden vaikutuksia asiakassuhteissa, viestinnässä ja asiakkaiden tukemisessa.

4.2 Sosiaalityöntekijän valta sosiaalityöntekijän itsensä näkökulmasta

Konkreettiset tavat, joilla sosiaalityöntekijät käyttävät valtaa

Tutkittavan aineiston mukaan sosiaalityöntekijä on asiakassuhteessa asemassa, jossa väistämättä esiintyy vallan epätasapainoa ja sosiaalityöntekijällä on vastuita, joiden vuoksi hänen tulee tietyissä tilanteissa käyttää valtaansa. Appel Nissenin ja Engenin (2021) tutkimuksen lähtökohtana oli lakisääteisen sosiaalityön epäsymmetria, voima ja konfliktien mahdollisuus. Tutkimuksen mukaan pakkovalta ja konfliktit saattavat toimia haasteena lakisääteisessä sosiaalityössä, jossa voi olla tarpeen käyttää pakkoa esimerkiksi lasten hoitamiseksi ja suojelemiseksi. Myös Engenin (2022) tutkimuksen mukaan sosiaalityöhön liittyy mahdollisesti ristiriitaisia käsityksiä asiakkaan tilanteesta tai hoidon tarpeesta sekä valtion oikeudellisesta ja symbolisesta vallasta. Engenin mukaan asiakassuhde saattaa muuttua muodollisesti vapaaehtoisesti sovitusta lailliseksi pakkokeinoksi. Auktoriteetin käyttäminen voi esimerkiksi sisältää pakotuksen käytön keinona suojella asiakasta.

Kallaksen ym. (2022) tutkimuksessa tutkittiin lastensuojelun kontekstissa sosiaalityöntekijän valtaa. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijät korostivat perustan luomista yhteistyölle, erityisesti tukemalla vanhempia vahvemman minän eli itseluottamuksen ja itsekunnioituksen kehittämiseksi. Tutkimuksessa yhteistyötä pidettiin työntekijälähtöisenä, eli yhteistyölle luotavan aloitteen ja ympäristön määrittelee sosiaalityöntekijä, joka taas lisää sosiaalityöntekijän asemaa vallanpitäjänä. Tutkimuksessa vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön helpottamiseksi sosiaalityöntekijät keskustelivat lastensuojelutyön rooliristiriidoista ja siitä, miten

tämä vaikuttaa työskentelyyn vanhempien kanssa. Sosiaalityöntekijöiden asema vallanpitäjinä oli korkea, sillä he nostivat esille valtidilemman asiakkaiden kanssa. Tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kuitenkin korostivat kykyä tietoisesti ajatella ja pohtia vallan käyttöään, sillä ammatti itsessään on voimaantumiseen perustuva auttava ammatti. Sosiaalityöntekijät ovat kuitenkin asemassa, jossa heillä on velvollisuus turvata lapsen hyvinvointi, mikä voi johtaa äärimmäisen vallan käytön tarpeeseen. Tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät tunnustivat tarpeen ja taidon vaihdella rooliaan, sillä sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen suhde saattaa edellyttää monenlaisia rooleja.

Myös Saar-Heiman (2013) tutkimuksessa tutkimuksen kohteena olivat sosiaalityöntekijät, jotka työskentelivät lastensuojelun kontekstissa ja tutkimuksen aiheena oli puheeksi otto lasten hyvinvointia koskevista huolista. Kaikki tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kertoivat, että interventioissa on hetkiä, jolloin keskusteluihin on suhtauduttava suoralla ja yksiselitteisellä tavalla. Nämä interventiot eivät tarjoa tilaa, jossa vanhemmat voivat esittää näkemyksensä, vaan pikemminkin tilan, jossa sosiaalityöntekijät pakottavat vanhemmat käsittelemään sitä mitä he työntekijöinä pitävät ongelmina. Tällaisten toimenpiteiden perusteet perustuivat olettamukseen, että vanhemmat eivät täysin ymmärrä kohtaamaansa todellisuutta tai lapselle aiheutuneen haitan vakavuutta, tai heillä ei ole kykyä tai motivaatiota tehdä merkittäviä muutoksia. Näin ollen useimmat sosiaalityöntekijät katsoivat, että tilanteen selkeyttämiseksi heidän oli selitettävä huoli selkeästi ja tiukasti. Tutkimuksen mukaan tällaisiin interventioihin liittyy yleensä kaksi ominaisuutta. Ensimmäinen on väliintulon oikeudellisten osien korostaminen ja toinen on taustalla olevan uhan lisääminen, että jos muutosta ei tapahdu, ryhdytään lisätoimiin. Tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät kertoivat avaavansa dialogisen tilan, jossa keskustellaan vanhempien kanssa heidän huolistaan. Siitä huolimatta he kuvasivat myös, kuinka helposti näitä huolenaiheita koskevista keskusteluista voi tulla tutkivia vuoropuheluja, joissa sosiaalityöntekijät kuulustelevat vanhempia. Jotkut sosiaalityöntekijöistä kertoivat, että heidän täytyi tehdä vallan epätasapaino selväksi vanhempien kanssa. Siitä huolimatta tutkimuksessa useimpien sosiaalityöntekijöiden oli vaikea puhua vanhempien kanssa mahdollisista haitoista, joita interventio voisi aiheuttaa heidän perheilleen.

Engenin (2022) tutkimuksen mukaan eräs tapa harjoittaa auktoriteettia on valta-asetelman tietoinen näyttäminen asiakkaalle. Tällaisille autoritaarisille käytännöille on ominaista asiakkaan arvostaminen puhumalla heille suoraan asioista. Autoritaarisiin käytäntöihin liittyy selkeä sosiaalinen etäisyys asiakkaisiin nähden. Tutkimuksen mukaan tämä ei tarkoita, etteikö

asiakkaita kohtaan olisi myötätuntoa, vaan pikemminkin tunnetaan sääliä heitä kohtaan. Väliillä auktoriteettia käytetään ylivalentana tai dominointina, jossa asiakkaalla ei ole muita vaihtoehtoja kuin sosiaalityöntekijän antamien ohjeiden tai määräysten noudattaminen. Sosiaalityöntekijä oikeuttaa tällaisen toimintavan esimerkiksi velvollisuudellaan ottaa huomioon lapsen tarpeet. Tutkimuksessa huomautetaan, että tämän näkökulman mukaan toimittaessa esimerkiksi vanhemman tuen tarpeeseen ja perheen oloihin ei kiinnitetä välttämättä riittävästi huomiota. Myös Appel Nissenin ja Engenin (2021) tutkimuksen mukaan lakisääteinen sosiaalityö on upotettu oikeuteen puuttua asiakkaiden sosiaaliseen tilaan. Appel Nissenin ja Engenin mukaan pakkovalta on autoritaarinen vallan muoto, joka ei jätä lainkaan tai jättää hyvin rajallisesti tilaa asiakkaalle. Se on symbolisen väkivallan muoto, jossa hallitseva voima antaa määritelmänsä ja tulkintansa tilanteesta vähemmän voimakkaalle asiakkaalle, joka jää ilman mahdollisuuksia ilmaista erimielisyyttä.

Hoodin ym. (2018) tutkimuksessa vallan ja auktoriteetin teema koostui kolmesta yläpuolisesta rakenteesta. Ensimmäiselle rakenteelle oli ominaista, että tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät halusivat kuunnella asiakkaita, löytää yhteisymmärrys ja tehdä kumppanuutta heidän kanssaan ja lisäksi edistää asiakkaiden oikeuksia. Päinvastaisessa suhteessa taas painottuivat ammattilaisten asiantuntemus ja institutionaaliset prioriteetit. Tällaisissa suhteissa asiakkailla oli vain vähän sananvaltaa päätöksiin. Toinen kategoria tässä tutkimuksessa koski sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden välisiä rajoja sekä sitä, kuinka selkeästi ne ymmärrettiin. Jotkut tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät viittasivat riskeihin, että asiakkaat saattavat kokea työntekijät ystävikseen, mikä saattaa viitata epäselvyyteen tai harhaanjohtaviin viesteihin sosiaalityöntekijän roolista. Toisille tietty rajanylitys liittyi aitouteen ja henkilökohtaiseen sitoutumiseen. Tämän vastakohta olisi itsensä asiantuntijaksi asettaminen ja ammattikielen käyttäminen. Kolmas tämän tutkimuksen kategoria vertaili asiakassuhteen pakottamisen tasoja. Pakkosuhteita luonnehdittiin monin eri tavoin, joita olivat työntekijän näkeminen voimallisena, vallan käyttäminen ihmisten elämän määrittämiseen, keskittyminen asiakkaan ongelmaan tarpeiden sijasta tai pakottavien päätösten teko. Sitä vastoin ei-pakottavia suhteita luonnehdittiin tasa-arvoisiksi, oikeudenmukaisiksi, asiakkaita voimaannuttaviksi, kunnioittaviksi ja asiakkaiden tarpeisiin suuntautuneiksi. Hoodin ja kumppaneiden mukaan kontekstin merkitys korostuu silloin, kun eri konstruktioita asetetaan vierekkäin. Esimerkiksi epävirallinen ja ystävällinen vuorovaikutustapa saattaa viitata siihen, että ammatillisia rajoja ylitetään, mutta jos palvelun käyttäjä on esimerkiksi vihamielinen ja

aggressiivinen, sosiaalityöntekijän vuorovaikutus saattaa olla muodollisempaa ja hänen rajansa selvempiä. Vaikka sosiaalityöntekijät saattavat yleensä pitää pakottamista ei-toivottavana, sillä on selvästi osansa monissa sosiaalityön päätöksissä ja interventioissa.

Konkreettiset tavat, joilla sosiaalityöntekijät pyrkivät tasaamaan vallan epätasapainoa

Kallaksen ym. (2022) mukaan sosiaalityön tavoitteena ei ole toimia valta-asemalta, vaan tukea asiakasta ja vahvistaa häntä itsenäiseksi, vastuulliseksi ja toimivaksi yksilöksi. Tämän huomioiminen ja koko prosessin ajan sosiaalityön tavoitteeseen keskittyminen mahdollistavat tietoisemmän tavan työskennellä asiakkaiden kanssa, mutta vastuuta yhteistyön rakentamisesta ei siirretä kokonaan asiakkaiden harteille. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliin epätasa-arvoiseen voimatasapainoon voi liittyä asiakkaiden mahdollisia negatiivisia reaktioita ja Kallaksen ja kumppaneiden mukaan asiakkaiden vastustus on usein vastaus siihen, että asiakkaat kokevat, ettei heillä ole päätösvaltaa. Siksi tutkimuksen mukaan asiakkaan rohkaiseminen yhdessä luomaan ratkaisuja auttamisprosessissa on erittäin tärkeää prosessin alusta lähtien, kun taas hierarkkinen ohjaus ja valtaan keskittyminen voivat estää yhteistyön.

Engenin (2022) tutkimuksessa tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät tiedostivat, että heillä oli enemmän valtaa suhteessa asiakkaisiin ja he pyrkivät tasaamaan tätä valta-asetelmaa. Tähän päästääkseen he pyrkivät hyviin, aitoihin ja henkilökohtaisten suhteiden luomiseen asiakkaiden kanssa sekä kiintymyksen osoittamiseen ja motivaatioon auttaa. He kokivat valta-asetelman olevan tasapainoisempi tavatessaan asiakkaita viraston ulkopuolella - esimerkiksi asiakkaiden kotona. Myös Oliverin ja Charlesin (2015) tutkimuksessa tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät pyrkivät vähentämään valta-asetelman epätasapainoa. Tutkimukseen osallistuneet sosiaalityöntekijät käyttivät työskennellessään vahvuuksiin perustuvaa työskentelyä ja tärkeä osa tätä työskentelyä oli asiakkaiden näkeminen kanssaihmisinä. Se auttoi sosiaalityöntekijöitä ottamaan huomioon asiakkaiden käyttäytymisen ja synnytti välittämisen ja myötätunnon tunteita. Oli tärkeää, että nämä tunteet ja asiakkaiden inhimillisyyden taustalla oleva käsitys olivat aitoja. Tämä piti sosiaalityöntekijän auktoriteetin kurissa ja varmisti, että lähestymistavan vahvuuksiin keskittymisestä ei tullut kyynistä manipulointia, mikä helpotti asiakkaiden sitoutumista sekä vahvuuksiin perustuvan suhteen jatkumista silloinkin, kun sosiaalityöntekijöiden piti toimia vastoin asiakkaan toiveita.

Engenin (2022) tutkimuksen mukaan solidaarisen auktoriteetin käytännöt sisältävät keskittymisen asiakkaiden auttamiseen luomalla luottamuksellisia suhteita ja käyttämällä auktoriteettia tähän tarkoitukseen. Tässä käytännössä korostetaan työskentelyä ihmissuhteiden hyväksi, jolloin asiakkaat antavat sosiaalityöntekijöille voimaa saavuttaa tuloksia, joita ei voida saavuttaa ilman asiakkaiden panosta. Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden on hyvä käyttää aikaa selvittämään tietoja asiakkaasta arvioiden ja päätösten tekemiseen. Tämän tyyppisessä käytännössä suhteet tehdään tärkeiksi tiedon luomisen ja ammattilaisten toiminnan kannalta. Myös Appel Nissen ja Engen (2021) korostivat tutkimuksessaan luottamusta sekä reagoitakykyä perusedellytyksenä toimivalle asiakassuhteelle ja valta-asetelman tasaamiseksi. Heidän mukaansa luottamus on perustavanlaatuisen voima sosiaalityön käytännössä ja tutkimuksen mukaan jokaisen sosiaalityöntekijän on pyrittävä luomaan perusteet luottamukselle asiakkaita tavatessaan. Ihmettelyyn perustuva huolellinen kuuntelu ja siten rohkeus menettää hallinta ja ottaa mukaan vaihtoehtoisia todellisuuskäsityksiä on välttämätöntä luottamuksen mahdollistavan voiman rakentamiselle. Tämän ihmettelyn tulisi sisältää myös ymmärrys asiakassuhteisiin liittyvistä erilaisista asemista ja haavoittuvuuksista, sillä sosiaalipalveluiden asiakkaat ovat usein riippuvaisessa asemassa sosiaalityöntekijän avusta.

Oliverin ja Charlesin (2015) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät hyödynsivät vahvuuksiin perustuvaa käytäntöä lastensuojeluasiakkaiden kanssa työskentelyssään. Tämä tarkoitti asiakkaiden osallistumista lastensuojeluprosessiin mahdollisimman laajasti ja sisälsi asiakkaan näkökulmien ja tavoitteiden kysymistä, kuuntelemista ja hyödyntämistä pitkin asiakasprosessin. Mahdollisen yhteistyön laajuus saattoi muuttua suhteen aikana, koska se liittyi läheisesti asiakkaan sitoutumisen ja sosiaalityöntekijän auktoriteettien muuttuvaan luonteeseen. Koskaan ei kuitenkaan ollut aikoja, jolloin mielekäs yhteistyö ei olisi ollut mahdollista ja tämä johtui siitä, että sosiaalityöntekijät mukauttivat yhteistyöodotuksiaan asiakkaan kokeman kapasiteetin ja sitoutumisen mukaan. Tässä työskentelyssä sosiaalityöntekijät siirtyivät valtuuksiensa tunnustamisesta yrittämään pienentää valtaeroa itsensä ja asiakkaiden välillä. Tämän tarkoituksena oli, että sosiaalityöntekijä luo turvallisen ympäristön, jossa asiakas voi tuntea olonsa hieman tasa-arvoisemmaksi ja neutraloivan voimassa olevaa voimadynamiikkaa. Kyky asettaa ja ylläpitää selkeitä rajoja koettiin tärkeäksi osaksi lujaa ja reilua työntekijäasiakassuhdetta. Asiakkaat eivät olleet tilanteessa, joissa heidät olisi yllätetty pakotetuista vaatimuksista ja teki vahvuuksiin perustuvasta suhteesta sellaisen, jossa asiakkaat tiesivät

aina, missä he ovat. Sosiaalityöntekijät mukauttivat määrätietoisuuttaan vastaamaan asiakkaan näkemystä, kapasiteettia ja sitoutumista prosessiin. Kun asiakkaat olivat vihaisia tai haluttomia osallistumaan, sosiaalityöntekijöiden piti olla sinnikkäitä ja käyttää valtaansa jopa asiakaskontaktin saamiseen.

Oliverin ja Charlesin (2015) mukaan avoimuus oli vahvuuksiin perustuvan suhteen perusta ja avain, jonka avulla sosiaalityöntekijät pystyivät navigoimaan jatkuvasti muuttuvassa tasapainossa yhteistyöhön kutsumisen ja auktoriteettinsa puolustamisen välillä. Sosiaalityöntekijöiden, jotka hyödynsivät vahvuuksiin perustuvaa käytäntöä, kuvattiin olevan avoimia huolia, odotuksista ja asiakkaiden päätösten todennäköisistä tuloksista. Kaikissa näissä keskusteluissa heidän oli oltava rehellisiä, jopa raa'anikin rehellisiä ja käytettävä yksinkertaista kieltä, joka helpottaisi asiakkaan ymmärtämistä. Vahvuuksiin perustuva työskentely vaatii jatkuvaa tarkkaavaisuutta sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen. Se merkitsi tietoisuutta tavoista, joilla sanat, sävy ja kehon kieli voivat tukea tai heikentää suhdetta. Vuorovaikutuksen yksityiskohtien huomioiminen auttoi sosiaalityöntekijöitä välittämään jatkuvasti puolueettomuuttaan, läsnäoloaan ja välittämistä. Myös Engenin (2022) mukaan työskentely perustuu pohjimmiltaan käsitykseen, että toisen henkilön tilanteen ymmärtäminen sisältää molemminpuolisuuden ymmärryksen. Hänen tutkimukseensa osallistuneet sosiaalityöntekijät eivät korostaneet ammattitaitoaan vaan pyrkivät luomaan samaistumista asiakkaiden kanssa kertomalla esimerkiksi, että hekin ovat äitejä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkielman tarkoituksena oli tarkastella sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä valta-asetelmaa. Tutkielman aihe nousi omien työskentelykokemusteni pohjalta. Olen työskennellyt lastensuojelun sekä vammaissosiaalityön kentillä ja kohdannut työssäni tutkimaani valta-asetelmaa. Tutkielmaa tehdessäni kiinnostuin tutkimaan niin asiakkaan kokemuksia valta-asetelmasta kuin myös työntekijän näkemyksiä vallasta.

Tutkielmani tuloksista ilmenee, että asiakkaiden näkökannalta sosiaalityöntekijän käyttämä valta voidaan nähdä niin positiivisesti kuin negatiivisestikin. Valta ei sinänsä ole hyvä tai huono asia, vaan se on olemassa ja sitä voidaan käyttää kumpaan tahansa suuntaan. Toisaalta vallan positiivinen puoli näkyi myös asiakkaiden kokemuksissa valtasuhteista. Sosiaalityöntekijän käyttämän kielen, viestinnän, ihmissuhteiden ja tuen voima, niin positiivinen kuin negatiivinen, on havaittavissa tutkittaessa valta-asetelmaa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä. Tarkastelun kohteena olevan aineiston mukaan asiakkaat halusivat osallistua asioihin, joilla on vaikutusta heidän elämäänsä, vaikka asiakkaat halusivatkin luottaa sosiaalityöntekijöidensä asiantuntemukseen. Asiakkaat kuitenkin myös osin kokivat, että heillä ei ole sananvaltaa asioihin ja vaikka he olivat eri mieltä työntekijän kanssa, heidän tuli työskennellä työntekijöiden mukaan. Tämän vuoksi sosiaalityöntekijöiden on tärkeää tunnistaa asiakkaiden suhteellinen voimattomuus kokonaiskuvassa työskentelyn aikana.

Tuloksista ilmeni myös, että sosiaalityöntekijöiltä odotettiin vallan positiivista käyttöä asiakkaiden oikeuksien puolesta puhumiseen ja oikeuksien edistämiseen. Tuloksellisten ratkaisujen ongelmat johtuvat usein liian byrokraattisista toimintakulttuureista, jotka eivät sovi yhteen asiakkaiden palvelutarpeiden kanssa. Tämän takia asiakkaat odottavat sosiaalityöntekijöiltä pyrkimystä työskennellä byrokraattisen palvelujärjestelmän parantamiseksi. Asiakkaat arvostavat työntekijäasiakassuhteissaan luottamusta, hyvää viestintää, ammatillista osaamista, kunnioitusta asiakkaita kohtaan, sitoutumista työskentelyyn sekä tasa-arvoa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä. Lisäksi he arvostavat kommunikoinnin, sitoutumisen, kunnioituksen ja luottamuksen tärkeyttä onnistuneiden kumppanuuksien perustana. Parhaimpiin lopputuloksiin päästään, kun asiakkaat ja sosiaalityöntekijät yhdistävät voimansa luodakseen tuloksellisen yhteistyösuhteen hyödyntämällä valtaa yhdessä. Asiakkaiden vahvistamisen eteen on välttämätöntä tarkastella avoimempien ja selkeämpien valtasuhteiden luonnetta ja valtasuhteiden vaikutuksia asiakassuhteissa.

Tutkielmani tulosten mukaan sosiaalityöntekijät korostavat kykyä tietoisesti ajatella ja pohtia vallan käyttöään, sillä ammatti itsessään on voimaantumiseen perustuva auttava ammatti. Tutkimustulosten mukaan sosiaalityöntekijöiden tulee tarpeen mukaan vaihdella rooliaan asiakassuhteessa, mikä vaatii paljon ammattitaitoa. Asiakassuhde saattaa muuttua ja asiakkaan vapaaehtoinen asiakkaaksi tuleminen saattaa muuttua asiakkuudeksi, joka ei ole enää omavalintainen. Myös asiakkaat toimivat eri tavoin tai asiakassuhde saattaa vaatia erilaisia työskentelytapoja, joita tulee sovittaa tilanteeseen sopiviksi. Lakisääteisessä sosiaalityössä on viranomaisen vastuita ja oikeus puuttua tietyissä tilanteissa asiakkaan sosiaaliseen tilaan. Pakkovalta on autoritaarinen vallan muoto, joka ei jätä lainkaan tai jättää hyvin rajallisesti tilaa asiakkaalle. Autoritaarisiin käytäntöihin liittyy selkeä sosiaalinen etäisyys asiakkaisiin nähden. Välillä auktoriteettia myös käytetään ylivaltana tai dominointina, jossa asiakkaalla ei ole muita vaihtoehtoja kuin sosiaalityöntekijän antamien ohjeiden tai määräysten noudattaminen. Sosiaalityöntekijät suosivat työskennellessään suoraa kommunikointia. Siitä huolimatta sosiaalityöntekijöiden on vaikea puhua mahdollisista haitoista, joita interventio voisi aiheuttaa heidän elämäänsä, mutta sosiaalityöntekijä oikeuttaa tällaisen toimintatavan esimerkiksi velvollisuudellaan ottaa huomioon lapsen tarpeet. Tämän näkökulman mukaan toimittaessa esimerkiksi vanhemman tuen tarpeeseen ja perheen oloihin tulisi kiinnittää riittävästi huomiota. Vaikka sosiaalityöntekijät saattavat yleensä pitää pakottamista ei-toivottavana, sillä on selvästi osansa monissa sosiaalityön konteksteissa.

Sosiaalityön tavoitteena ei ole toimia valta-asemalta, vaan tukea asiakasta ja vahvistaa häntä itsenäiseksi, vastuulliseksi ja toimivaksi yksilöksi. Ymmärrys asiakassuhteisiin liittyvistä erilaisista asemista ja haavoittuvuuksista on tärkeää, sillä sosiaalipalveluiden asiakkaat ovat usein riippuvaisessa asemassa sosiaalipalveluista. Näiden asioiden huomioiminen ja koko prosessin ajan sosiaalityön tavoitteeseen keskittyminen mahdollistavat tietoisemmän tavan työskennellä asiakkaiden kanssa. Sosiaalityöntekijöillä on enemmän valtaa suhteessa asiakkaisiin, ja he pyrkivät tasaamaan tätä valta-asetelmaa. Tähän päästääkseen he pyrkivät hyviin, aitoihin ja henkilökohtaisten suhteiden luomiseen asiakkaiden kanssa. Arvioiden ja päätösten tekemiseen käytetään aikaa ja asiakkaiden tilanteisiin perehdytään huolella ennen näitä päätöksiä. Asiakkaan rohkaiseminen yhdessä luomaan ratkaisuja auttamisprosessissa on tärkeää prosessin alusta lähtien, kun taas hierarkkinen ohjaus ja valtaan keskittyminen voivat estää yhteistyön. Auktoriteettia käytetään luottamuksellisten suhteiden luomiseen ja työskentelyä ihmissuhteiden hyväksi korostetaan, jolloin asiakkaat antavat sosiaalityöntekijöille voimaa saavuttaa tuloksia, joita ei voida saavuttaa ilman

asiakkaiden panosta. Sosiaalityöntekijät käyttävät vallan epätasapainon tasaamiseksi muun muassa vahvuuksiin perustuvaa työskentelyä ja tärkeä osa tätä työskentelyä on asiakkaiden näkeminen kanssaihmisinä, mikä auttaa sosiaalityöntekijöitä ottamaan huomioon asiakkaiden käyttäytymisen ja luo välittämisen ja myötätunnon tunteita. Tämä pitää sosiaalityöntekijän auktoriteetin kurissa ja varmistaa, että lähestymistavan vahvuuksiin keskittymisestä ei tule kyynistä manipulointia, joka parantaa asiakkaiden sitoutumista sekä vahvuuksiin perustuvan suhteen jatkumista silloinkin, kun sosiaalityöntekijöiden pitää toimia vastoin asiakkaan toiveita.

Tutkielmani tavoitteena oli tarkastella sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä valta-asetelmaa monipuolisesti. Tutkielmani lähtökohtina olivat sosiaalityöntekijän käyttämä valta työntekijän itsensä sekä asiakkaan näkökulmasta sekä asiakkaan odotukset työntekijää kohtaan sekä vallan epätasapainon tasaamisen keinot. Tuloksista on nähtävissä, että tutkielma rajoittui lähinnä sosiaalityöntekijän käyttämään valtaan, vaikka asiakkaatkin voivat käyttää valtaansa työntekijää kohtaan. Tuloksissa nousi myös esiin se, että tutkimukset painottuivat lastensuojelun kontekstiin, vaikka olinkin kiinnostunut valta-asetelmasta myös eri sosiaalialan konteksteissa. Tästä on pääteltävissä, että sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välinen valta-asetelmaa on tutkittu eniten lastensuojelun kontekstista. Lisäksi voidaan päätellä, että valta-asetelma erottuu sosiaalialan konteksteista eniten lastensuojelussa. Aineisto on lisäksi koottu eri maissa tehdyistä tutkimuksista, mikä tuo tutkimukseen maiden välisiä eroavaisuuksia esimerkiksi työntekijän roolista. Valitsin myös ainoastaan englanninkielisiä artikkeleita tutkielmaani, joten vallan lisätutkimukseen voisi sisältyä myös ei-länsimaisia näkökulmia sekä kirjallisuutta, jota ei ole saatavilla englannin kielellä. Kallio (2016, 26) myös mainitsee kritiikkinä yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle sen, että tutkijalla on periaatteessa aina mahdollisuus tulosten esittämiseen eri tavoin. Vaikka tutkija ei tietoisesti haluaisikaan esittää juuri tiettyä tulosta, voi hän mahdollisesti tiedostamattomienkin ennako-oletustensa takia kiinnittää huomion tutkimusaineistoa läpikäydessään tiettyihin näkökohtiin ja jättää toiset huomioimatta. Tällaisessa tilanteessa toinen tutkija voisi saada aikaan samalla tutkimuskysymyksellä ja samasta tutkimusaineistosta erilaisen tutkimuksen. Hänen mukaansa kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa täysin objektiivista lopputulosta on turha odottaa. Nämä Kallion mainitsemat epäkohdat pätevät myös tutkielmani tulosten esittämisessä.

Aloittaessani tutkielmani teon olin jo jollain tasolla tietoinen valta-asetelmista sosiaalityöntekijällä. En kuitenkaan ollut aiemmin kerännyt tietoa asiakkaiden kokemuksista sosiaalityön-

tekijän vallankäytöstä, vaikka tiedostinkin, että sillä on vaikutuksensa asiakassuhteen onnistumiselle. Sosiaalityön perustana voidaan pitää ihmisoikeuksien ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuuden edistämistä. Hyvän ja riittävän sosiaalityön avulla voidaan pitää huolta, että apua ja tukea saavat myös kaikkein heikoimmassa asemassa olevat sosiaalityön asiakkaat. Tämän vuoksi valta-asetelmien kriittinen tarkastelu ja siihen liittyvä ammatillinen keskustelu on tärkeää. Kriittistä pohdiskelua vaaditaan, kun sosiaalityöntekijät tekevät arvioita siitä, mikä on rajoittavaa tai tuottavaa vallankäytön kannalta. Vallan monimutkaisuus ja sen laaja määritelmä saattavat rajoittaa valtatietoisien teorian ja käytännön kehitystä sosiaalityössä. Koska valta on sosiaalityössä tärkeää, tutkijoiden on välttämätöntä ottaa vastaan vallan tutkimisen, ymmärtämisen ja esittämisen haasteet. Sosiaalityöntekijöiden on ymmärrettävä valta ja sen vaikutus varmistaakseen, että heidän toimintansa on todellakin sortoa vastustavaa ja voimaannuttavaa. Tämä voidaan saavuttaa helposti, jos sosiaalityöntekijöitä tuetaan tässä jo koulutusvaiheessa ja myöhemmin esimerkiksi työn arviointi- ja valvontaprosesseissa. Uskon, että sosiaalityössä ilmenee valtaa myös rakenteissa, joita ei aina hahmoteta vallankäytöksi, koska kyse on vakiintuneista käytännöistä. Tarvetta sosiaalityön vallan tutkimiselle on mielestäni edelleen. Vallankäyttöön liittyy myös työntekijän ammattietiikka ja vallan käyttämiseen liittyy varmasti myös vahvoja tunteita, niin asiakkaan kuin sosiaalityöntekijänkin. Jatkotutkimuksissa voisi tutkia eettisyyttä ja vallankäyttöä tai yksi vaihtoehto olisi tutkia sosiaalityöntekijän tai asiakkaan tunteita vallankäyttöön liittyen. Jatkotutkimuksena voisi myös tutkia sosiaalityöntekijän vallankäytön vaikutuksia onnistuneisiin asiakassuhteisiin tai aiemminkin mainitsemaani asiakkaan vallan käyttöä suhteessa sosiaalityöntekijöihin.

LÄHTEET

Aineisto on merkitty *-merkinnällä.

- *Cohen, Ayala & Mosek, Atalia (2019) "Power together": Professionals and parents of children with disabilities creating productive partnerships. *Child & family social work*, Vol.24 (4), 565-573.
- *Cohen, Marcia B. (1998) Perceptions of power in client/worker relationships. *Families in Society*; Milwaukee, Vol. 79 (4), 433-442.
- Crisp, Beth R. (2015) Systematic Reviews: A Social Work Perspective. *Australian Social Work*, 68:3, 284–295.
- * Engen, Mie (2023) Solidary authority – conceptualising relations of care in statutory social work with vulnerable children and families. *European journal of social work*, VOL. 26 (2), 298–309.
- * Hood, Rick & Brent, Maria & Abbott, Simon & Sartori, Daniele (2019) A Study of Practitioner–Service User Relationships in Social Work. *The British journal of social work*, Vol.49 (3), 787–805
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- *Kallas, Kristina, Toros, Karmen, Falch-Eriksen, Asgeir (2022) Building a collaborative relationship with an involuntary parent in child protective services. *Social Work*, Vol.58 (2), 158–173.
- Kallio, Tomi J (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. *Hallinnon tutkimus* 2, 18–28.
- Karim, Samina (2023) Power-Informed Practice in Social Work. *Journal of social work*, JSW, Vol.23 (6) JSW, 1062–1079.
- Koivisto, Juha & Haverinen, Riitta (2006) Systemaattiset tutkimuskatsaukset vaikuttavuuden arvioinnin välineenä sosiaalialalla. *Hallinnon tutkimus* (25)3, 108–126.
- McComb, Leah (2020) Ethical Dilemmas in Power and Authority: A Social Work Student Confronts Her Own Power. *Ethics and social welfare*, Vol.14 (4), p.425-431.
- *McGregora, Caroline, Devaney, Carmel, Moran, Lisa (2021) A Critical Overview of the Significance of Power and Power Relations in Practice with Children in Foster Care: Evidence from an Irish Study. *Child care in practice: Northern Ireland journal of multi-disciplinary child care practice*, Vol.27 (1), 4–18.
- Niemi, Petteri (2013) Hyvä, paha valta. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (2013) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 31–54.
- *Nissen, Maria Appel & Engen, Mie (2021) Power and Care in Statutory Social Work with Vulnerable Families. *Ethics and social welfare*, Vol.15 (3), 279–293.
- *Oliver, Carolyn & Charles, Grant (2016) Enacting Firm, Fair and Friendly Practice: A Model for Strengths-Based Child Protection Relationships? *The British journal of social work*, Vol.46 (4), 1009–1026.
- Pott, Robbin (2017) Delivering Social Work Services in Collaboration with the Legal Representation for Individual Clients: An Effective, Ethical and Economical Approach to Supporting Families in Child Abuse and Neglect Legal Proceedings. *Child abuse & neglect*, Vol.73, p.24-29.
- *Saar-Heiman, Yuval (2023) Power with and power over: Social workers' reflections on their use of power when talking with parents about child welfare concerns. *Children and youth services review*, Vol.145, 106776-.

- Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja.
- Tew, J. (2002) Social theory, power, and practice. Teoksessa Karim, Samina (2023) Power-Informed Practice in Social Work. *Journal of social work, JSW*, Vol.23 (6) JSW, 1062–1079.
- Tiisala, Tuomo (2014) Foucault, Michel. Kirjoitus Filosofia.fi sivustolla. <https://filosofia.fi/fi/ensyklopedia/foucault-michel>. Viitattu 2.1.2024.
- Torraco, Richard J (2005) Writing integrative literature reviews: guidelines and examples. *Human Resource Development Review* 4(3), 356–367.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.
- Vilkkä, Hanna (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House.
- Whittemore, Robin & Knaf, Kathleen (2005) The integrative review: updated methodology. *Journal of Advanced Nursing* 52(5), 546–553.